Gita Andersone, Daina Ērgle,
Māra Filatova, Iveta Ikale,
Vita Golubova, Ārija Ptičkina

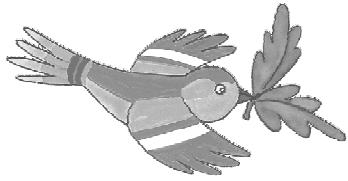

ZĪLE

Latviešu valoda 3. klasei

ROKASGRĀMATA SKOLOTĀJIEM

I

Metodiskais līdzeklis komplektizdevumā
ar mācību grāmatu "Zīle. Latviešu valoda 3. klasei – I/
G. Andersone u.c. ISBN 9984-22-202-0".

Apstiprinājusi Latvijas Republikas
Izglītības un zinātnes ministrija 2006. gadā

ZVAIGZNE ABC

811.174(072)
Zi 470

G. ANDERSONE, D. ĒRGLE, M. FILATOVA,
V. GOLUBOVA, I. IKALE, Ā. PTIČKINA

ZĪLE
Latviešu valoda 3. klasei
Rokasgrāmata skolotājiem I

Redaktore *I. Strelēvica*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-1169.

A/s "Poligrāfists",
K. Valdemāra ielā 6, Rīgā, LV-1010.

Šī darba autortiesības ir aizsargātas.
Izdevumu reproducēt, kopēt vai citādi
pavairot aizliegts bez apgāda rakstiskas atļaujas.

ISBN 9984-22-335-3
© Apgāds Zvaigzne ABC, 2006

PRIEKŠVĀRDS

Rokasgrāmata ir metodisks palīglīdzeklis skolotājiem *Valsts pamatizglītības standartā* (1998), *Pamatizglītības standartā 1.–9. klasei* Latviešu valoda un IZM Izglītības satura un eksaminācijas centra izveidotās *Latviešu (dzimtās) valodas mācību priekšmeta programmā pamatskolai* (2005) izvirzīto prasību īstenošanai latviešu valodā. Tā izmantojama, strādājot ar mācību komplektu "Zīle. Latviešu valoda 3. klasei – I".

Mācību komplektā ietilpst

Zīle. Latviešu valoda 3. klasei
Valodas gudrību grāmata I
Grāmata lasīšanai un domāšanai I
Zīle. Latviešu valoda 3. klasei
Darba lapu komplekts I
Zīle. Latviešu valoda 3. klasei
Rokasgrāmata skolotājiem I

Skolotāju ievērībai!

Darba lapu komplektā (tāpat kā 2. klasē) ietilpst
- 14 darba lapas, kuras izmantojamas mācību procesā, strādājot ar "Grāmatu lasīšanai un domāšanai" (GLD),
- 10 darba lapas, kuras izmantojamas darbā ar "Valodas gudrību grāmatu" (VGG).

3. klasē ieteicams turpināt darbu ar **didaktisko materiālu** "Zīle. Latviešu valoda 1. klasei", kas sastāv no 13 dažādām spēlēm. To var izmantot gan mācību stundās, gan ārpusstundu nodarbībās.

Palīgs skolēniem latviešu valodas stundās būs **grāmatzīmju komplekts** "Ziņu Zīle". 10 grāmatzīmes atgādina tās pamatgudrības latviešu valodā, kuras būtu jāzina jaunāko klašu skolēniem.

* * *

Mācību komplekts "Zīle. Latviešu valoda 3. klasei" dod iespēju skolēniem apgūt mācību saturu no abiem blokiem:
- valoda kā zīmju sistēma,
- valoda kā saziņas līdzeklis.

"Zīles" savdabība ir tā, ka **zināšanu apguve par valodu ir caurvīta ar tūlītēju šo zināšanu izmantošanu** valodas prasmju (lasīšanas, rakstīšanas, klausīšanās, runāšanas) apguvei. Taču zināšanas par valodu nav pašmērķis, bet gan pamats pilnvērtīgai, apzinātai, sistemātiskai un pēctecīgai valodas kā saziņas līdzekļa apguvei.

Latviešu valoda jaunākajās klasēs ir integrēts mācību kurss, kurā skolēni

- apgūst valodas prasmes,
- gūst sākotnēju priekšstatu par dzimtās valodas kategorijām un likumībām,
- bagātina savu radošās darbības pieredzi,
- veido un pauž attieksmi pret dzimto valodu, tās bagātībām.

Mācību grāmatā "Zīle. Latviešu valoda 3. klasei – I" tiek turpināta jau 2. klasē iesāktā pieeja, proti, no vienas puses, "Valodas gudrību grāmata", no otras, – "Grāmata lasīšanai un domāšanai". Lasāmajā grāmatā prioritāte ierādīta skolēna lasītprasmes pilnveidošanai, bet valodas mācībā – skolēnu sistematizētu zināšanu apguvei par valodu un šo zināšanu izmantošanai valodas praksē.

"**Valodas gudrību grāmatā**" 3. klasē 1. pusgadā tiek aplūkotas tēmas

- VĀRDS. VĀRDA SASTĀVS (12 stundas)
  Priedēklis
  Piedēklis
  Saliktie vārdi (salikteņi)
- VĀRDŠĶIRAS (23 stundas)
  Lietvārds
  Īpašības vārds
  Skaitļa vārds
  Darbības vārds
- TEIKUMS (3 stundas)
- TEKSTS (7 stundas)

"**Grāmata lasīšanai un domāšanai**" veidota tematiskajos lokos, iepazīstinot skolēnus ar ētiskajām vērtībām un cilvēku savstarpējo attiecību pamatvērtībām.

Autores apzināti piedāvā plašu mācību materiālu, lai pilnībā būtu nodarbināti arī skolēni ar augstāku mācāmību. Tāpēc **visi uzdevumi nav jāpilda visiem skolēniem**. Skolotājs pēc saviem ieskatiem var plānot "Zīlē" piedāvātā mācību satura apguves secību, laiku, apjomu. Ir iespējams dažādi variēt mācību grāmatas izmantošanu (sk. "Zīle. Latviešu valoda 2. klasei. Rokasgrāmata skolotājiem I", 5. lpp.).

ZINĀŠANAS PAR VALODU – KO, KĀ, CIK, KĀPĒC?

PASKAIDROJUMI PAR DARBU AR "VALODAS GUDRĪBU GRĀMATU I" (VGG)

"Valodas gudrību grāmatā" mācību satura izvēlē un sakārtojumā ir ievērots trīsfāžu modelis. Tas nozīmē, ka tiek respektēti izziņas procesa trīs posmi – ierosināšana, apjēgšana un refleksija.

Ierosināšanas fāzē skolēni atsauc atmiņā savas zināšanas par apgūstamo jautājumu vai arī skolotājs iepazīstina ar turpmāko mācību uzdevumu, vai visi kopā secina, ko vēl derētu apgūt par attiecīgo jautājumu. Skolēni izsakās arī par saviem sasniegumiem un attiecīgi par to, ko vēl nezina un neprot.

Ierosināšanas fāzē ir svarīgi panākt, lai skolēni pievērstu uzmanību tam, kas tuvākajā laikā ir jāapgūst un kāda ir mācību uzdevumu jēga. Pat pieaugušam cilvēkam, ne tikai skolēnam, ir grūti kaut ko darīt, neapzinoties, kas īsti ir jāsasniedz un kāda ir darbības jēga. Skolēniem būtu jāzina pat katrā stundā veicamais, un tad nobeigumā ir iespējama refleksija, t. i., veikuma izvērtēšana un pašizvērtēšana. Arī prasmju pilnveides stundās, kad skolēni neuzzina neko jaunu, ierosināšanas fāzē ir lietderīgi izvirzīt stundas konkrētos mērķus. Tā skolēni orientējas veicamajā darbā, un stundas beigās ir vieglāk salīdzināt veikumu ar izvirzītajiem mērķiem jeb noteikt sava darba efektivitāti.

Apjēgšanas fāzē skolēni paplašina savu pieredzi apgūstamajā jautājumā – gūst elementāras zināšanas par valodu un pilnveido valodas prasmes. Tāpat kā 2. klasē, akcentējama ir skolēnu praktiskā valodiskā darbība. Mācību grāmatā ir dotas minimālas zināšanas par valodu – tik daudz, lai skolēniem būtu iespēja gūt sakārtotas elementāras zināšanas par dzimto valodu. Tas ir priekšnoteikums teorētiskās domāšanas attīstīšanai, kas skolēniem būs nepieciešama turpmākajās klasēs, kad būs jāapgūst sistemātisks valodas kurss.

Mācību grāmatā ir izmantota **induktīvā** skolēnu **domu virzība**, t. i., no valodas faktu un parādību vērošanas viņi nonāk līdz vispārinājumiem (līdz kārtulai, definīcijai, likumam). Tā, piemēram, skolēni, vērojot radniecīgus vārdus, paši izdala vārda daļu saknes priekšā.

uzbraukt
nobraukt
braukt
pārbraukt
sabraukt
piebraukt
aizbraukt

Skolēni, iesaistot vārdus teikumos, var arī secināt, ka vārda daļa saknes priekšā maina vārda nozīmi (*nobraukt* nav tas pats kas *uzbraukt* vai *pārbraukt* u. tml.).

Lielāko daļu laika grāmatā paredzēts veltīt praktiskiem vingrinājumiem, kuros skolēni, piemēram, darina vārdus ar dotajiem priedēkļiem vai ar priedēkļiem pēc izvēles, vai arī spriež, kas ir aplams šādos vārdos un vai tie vispār ir vārdi: *uzgudrot, izkalns, iekārtīgs, nebrūns*.

Mācību grāmatā ir rosinājumi apgūstamās zināšanas un attiecīgos gramatiskos vingrinājumus caurvīt ar vārdu krājuma paplašināšanas un saistītas runas attīstīšanas vingrinājumiem.

Kā saistoši elementi ir izmantoti spēle un sacensība, skaitāmpantu sacerēšana un runāšana, valodas vienību salīdzināšana pēc nozīmes un formas, spēlēšanās ar vārdiem: Vai *skaļmašīna, šaurlente, zilpuķīte, ātrpuika, augstlogs* ir salikteņi? Vai tie vispār ir vārdi?

Aktuāls joprojām ir jautājums par to, vai skolēniem ir jāzina "likumi", t. i., definīcijas, kārtulas, likumi. Tie ir doti grāmatā kā skolēnu vērojumu apkopojumi, vispārinājumi, secinājumi. "Zīles" autores uzskata, ka skolēniem nav jāprasa norunāt šīs "gudrības", taču, praktiski vingrinoties, skolotājs tomēr rosina skolēnus arī izteikties par redzamo un darīto: *Kas tie ir par vārdiem, ko jūs uzrakstījāt? Kā var pazīt radniecīgus vārdus? Kāpēc tu vārdā* ***uzspiest*** *raksti arī burtu* ***z****? Kāpēc vārdā* ***pārraut*** *raksti divus* ***r*** *burtus?*

Skolēni, **izskaidrojot** un **pamatojot** savu praktisko darbību, ne tikai padziļina sapratni par apgūstamo kategoriju, bet arī mācās saviem vārdiem izteikties par valodu un lietot attiecīgus terminus. Ja balstītos tikai uz skolēnu empīrisko pieredzi un nesāktu veidot sākotnējus teorētiskus vispārinājumus, paietu ilgs laiks, līdz skolēni tikai ar valodas intuīcijas palīdzību vien nonāktu līdz sākotnējām zināšanām. Ja skolēni apgūtu tikai atsevišķus savā starpā nesaistītus faktus, nebūtu iespējama

pieredzes pārnese un viņi katru valodas vienību vai faktu skatītu izolēti bez līdzības izmantošanas. Tā, piemēram, skolēniem būtu jājautā par katra salikteņa rakstību, ja viņi, pirmkārt, nepazītu salikteņus, otrkārt, nezinātu to rakstības noteikšanas paņēmienu. Tātad elementāras zināšanas par valodu ir priekšnoteikums racionālai rakstības un arī citu valodas prasmju apguvei.

Zināšanu apjēgšanai un to iekļaušanai skolēnu iepriekšējā pieredzē izmanto **domu karti**, gan ļoti vienkāršā formā. Tā skolēniem palīdz mācībās ne tikai pašlaik, bet noderēs balstam arī turpmāk. Domu kartes jēga: rakstveidā piefiksēt zināšanas par noteiktu jautājumu, vienlaikus arī ar skolotāja palīdzību sakārtot tās hierarhijā. Jau domu kartes veidošanas procesā skolēni ne tikai pārskata savas zināšanas, bet netīši tās arī iegaumē. Turpmāk var atgriezties pie domu kartes pēc vajadzības – lai atsauktu atmiņā faktus, papildinātu tos un izmantotu jaunās situācijās.

Mācību grāmatā ir dots ieteikums iesaistīt skolēnus mācību materiāla sagatavošanā un izmantošanā skolēnu sadarbībai: izdomāt vai atrast un uzrakstīt vārdus ar priedēkļiem; nākamajā stundā, strādājot pāros, nodiktēt viens otram sagatavotos vārdus un tad kopīgi labot un izvērtēt abus diktātus pēc to pareizības. Ja skolotājs akceptē šādu metodisku paņēmienu, tad to var biežāk likt lietā, jo paaugstinās skolēnu mācību motivācija – viņi apzinās savas spējas sagatavot mācību materiālu, mācīt klasesbiedrus un vērtēt savus un citu darbus. Šeit vietā ir atgādināt didaktisku aksiomu: cilvēks efektīvi gūst un nostiprina zināšanas un prasmes, mācot otru; savukārt, mācot otru, cilvēks pilnīgo savu pieredzi.

Savureiz ir izmantojams arī **deduktīvais domāšanas paņēmiens**, kad jaunu darbību aizsāk ar vispārinājumu un tad pāriet pie tā konkretizēšanas vingrinājumos. Piemērs: *Kādus priedēkļus jūs zināt? Ko jūs varat pastāstīt par priedēkļiem? Lasiet tekstu ar izlaidumiem un ierakstiet piemērotus priedēkļus!*

Gan par katru stundu, gan par ilgāku mācību posmu ieteicams organizēt refleksiju jeb izvērtēšanu. Skolēni mācās pārdomāt un izvērtēt darīto – ko jau zina par attiecīgo tematu, kā jaunās zināšanas un prasmes saistās ar skolēnu iepriekšējo pieredzi, kur noderēs mācībās gūtais, kas sokas jau ļoti labi, kas vēl būtu jādara, lai savu pieredzi pilnīgotu, kā to izdarīt. Piemērs: kad skolēni jau pāris dienu strādājuši ar salikteņiem, viņiem piedāvā tabulas veidā uzrakstīt (arī fantazējot) katras nedēļas dienas galveno darbību ārpus skolas. Domu koncentrējot uz izsakāmo saturu, skolēni brīvi raksta dienu nosaukumus un katrā dienā darāmo, un viņu darbs tādējādi parāda, kādā kvalitātē ir apgūta salikteņu rakstība (dienu nosaukumi). No rezultātiem ir atkarīga skolotāja un skolēnu turpmākā darbība – vai nu ir jāatkārto salikteņu rakstības

paņēmiens, vai arī vispirms jāvingrinās pazīt salikteņus (jāattīsta ortogrāfiskais vērīgums).

Trīsfāžu izziņas modeli – ierosināšanu, apjēgšanu, refleksiju – izmanto visā mācību izziņas darbībā gan jaunas pieredzes iepazīšanā lasot, klausoties, rakstot, gan gūstot jaunas zināšanas par pašu valodu. Šāda plānveidīga darbība ir iezīmēta arī nodaļā TEKSTS. Tā skolēnu domāšanas un valodiskā darbība kļūst mērķtiecīga, plānveidīga, sistēmiska. Turklāt galvenais nav ikreizējais darbības rezultāts, bet gan process. Tajā skolēni tiek orientēti jeb ierosināti attiecīgām mācību darbībām, tad seko darbošanās izvirzīto konkrēto mērķu sasniegšanai jeb apjēgšana un cikls noslēdzas ar refleksiju jeb izvērtēšanu. Pamazām skolēni intuitīvi pārņems un izmantos šādu ciklisku domāšanu, kas ir nepieciešama visa mūža garumā.

VĀRDA SASTĀVS: METODISKAIS KOMENTĀRS

2. klasē skolēni sāka mācīties radniecīgus vārdus, vārda sakni un galotni. 3. klasē jauni jēdzieni ir *priedēklis*, *piedēklis, salikti vārdi (salikteņi)*. Termins *izskaņa* ir ieviests tāpēc, lai būtu ērti runāt par vārdu darināšanu un, galvenais, veikt vingrinājumus, kas attīsta skolēnu valodas izjūtu un paplašina viņu vārdu krājumu.

3. klases mācību grāmatā, tāpat kā 2. klasē, ir turpināta skolēnu zināšanu sasaiste ar valodas praktisku lietošanu dažādās situācijās. Jāatzīst, ka diezgan daudz ir gramatisku vingrinājumu, lai nostiprinātu skolēnu sākotnējās zināšanas par dzimto valodu. Tematā "Vārda sastāvs", piemēram, skolēni samērā daudz veic priedēkļu un piedēkļu noteikšanas un rakstīšanas vingrinājumu. To nosaka "Zīles" autoru nolūks – pirmajos mācību gados skolēniem attīstīt visai stabilu rakstības prasmi, kā arī radīt pamatu skolēnu teorētiskās domāšanas attīstībai turpmākajos izglītošanās posmos.

Taču gramatiskie vingrinājumi "Zīlē" ir savīti ar mutvārdu un rakstu runas attīstīšanas vingrinājumiem. Jo vārda sastāva mācīšanās jēga ir ne tikai pareizā rakstīšanā un domāšanas attīstīšanā, bet arī bagātas un precīzas runas attīstīšanā. Tāpēc tādā "gramatiskā" tematā kā "Vārda sastāvs" ir iekļauti gan atstāstīšanas, gan stāstīšanas, gan vārdu krājuma paplašināšanas un precizēšanas vingrinājumi. Samērā daudz ir sacerēšanas uzdevumu pēc dažādiem domas rosinātājiem (pēc teksta fragmenta, skaitāmpanta, dzejoļa, frazeoloģisma, attēla, skolēnu pašu izvirzītajiem un grāmatā dotajiem vārdiem u. c.).

Vieta ir ierādīta arī savas pieredzes apkopošanai par, piemēram, vienu pazīstamāku valsti. Tas ir it kā atgādinājums pārāk neaizrauties ar gra-

matisko zināšanu apguvi, bet līdzsvarot to ar praktisku valodas lietošanu. Vienlaikus tas ir arī rosinājums ne vien ļaut, bet pat speciāli mācīt skolēniem izdarīt dažādus pierakstus ne tikai līniju burtnīcās, bet arī citviet (uz lapām, lapiņām, tāfeļpapīra, tāfeles).

VĀRDŠĶIRAS

Temata "Vārdšķiras" apguvei piedāvātais materiāls šajā pusgadā balstās gan uz 2. klasē apgūtajiem priekšstatiem par lietvārdu, darbības vārdu un īpašības vārdu, gan tiek dots neliels padziļinājums par katru vārdšķiru. Skolēni tiek iepazīstināti arī ar jaunu vārdšķiru "Skaitļa vārds". Šajā nodaļā bērni galvenokārt vingrinās vārdšķiru pazīšanā un noteikšanā. Katras vārdšķiras tēmā ietverti gan "gramatiskie", gan tekstveides vingrinājumi.

Mācību grāmatas malās ir izziņas materiāls, kas var noderēt gan atmiņas "atsvaidzināšanai", gan esošās informācijas apkopošanai, turklāt tas var būt par stimulu jaunas informācijas meklēšanai par attiecīgo jautājumu.

Tēmas "**Lietvārds**" sākumā Zīlēns uzdod mīklu, kuras atminējums ir *lietvārds*. Skolotājs var mudināt skolēnus ieklausīties vārdā "lietvārds" un tad izdomāt mīklas par to, kā arī saviem vārdiem definēt to. Skolēniem būtu nostiprināmas zināšanas par lietvārdu iedalījumu sugas vārdos un īpašvārdos. Papildus varētu būt īsi vingrinājumi īpašvārdu (personu vārdu, uzvārdu, dzīvnieku vārdu, pilsētu, pagastu, rajonu, ielu, kalnu, ezeru u. c. nosaukumu) pareizrakstībā.

Jau 2. klasē skolēni uzzināja, ka par lietvārdu pazīšanas līdzekli izmanto jautājumu *kas?*. 3. klasē bērni noskaidro, kas ir lietvārds pamatformā, ka lietvārdam ir arī citi jautājumi. Ar vingrinājumu palīdzību skolēni redz un saklausa, ka atbildēs uz šiem jautājumiem lietvārdam mainās galotne. Piemēram, 3. uzd. 4. nosacījums varētu būt interesants mutisks mājas darbs, kur skolēni vārda "zēns" vietā lasītu mājinieku vārdus un ieklausītos, kā mainās attiecīgā īpašvārda galotnes. Neparasta "spēlīte" stundās un starpbrīžos būs **lietvārda jautājumu** "**karuselis**" (31. lpp.). Vienkāršotu karuseļa "modeli" katram skolēnam būtu vēlams uzzīmēt uz cietāka papīra.

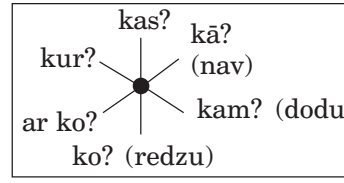

Skolēni ar tā palīdzību pamazām apgūst lietvārda locīšanas prasmi. Kamēr šī prasme vēl tikai pilnveidojama, vēlams pie atsevišķiem jautājumiem dot klāt "palīgvārdiņus", kuri palīdzētu nosaukt lietvārdu pareizā locījumā.

Vēl šajā tematā skolēni tiek iepazīstināti ar lietvārda dzimti un skaitli. Skolēni lietvārda dzimti mācās noteikt, izmantojot norādāmos vietniekvārdus *tas* un *tā*. Skolotājam būtu vēlams vairākkārt bērniem atgādināt, ka šos mazos vārdiņus talkā vajag ņemt ikreiz, kad rodas šaubas par kāda lietvārda dzimti.

Vēlams rosināt bērnus uzdevumos un tekstos pēc iespējas biežāk meklēt gan lietvārdus (ne tikai pamatformā), gan citu vārdšķiru vārdus un tad atbildēt uz jautājumu: *Kā tu noteici, ka (…) ir lietvārds (darb. vārds...)?*

"**Zīlē**" **jebkura teksta vai uzdevuma visi nosacījumi nav jāizmanto.** Skolotājam ir iespējams variēt nosacījumus atbilstoši savam dvēseles noskaņojumam un konkrētās klases skolēnu vajadzībām. Piemēram, 26. uzd. (42. lpp.) varat vēl papildināt ar saviem noteikumiem: *Izraksti sieviešu (vīriešu) dzimtes lietvārdus! Nosauc lietvārdus, kuri ir daudzskaitlī (vienskaitlī)!*

No "**Īpašības vārda**" skolēni 3. klasē turpina apjēgt īpašības vārda būtību un saskatīt tos tekstā, kā arī atkārto īpašības vārda jautājumus. No jauna skolēni uzzina, ka tam, tāpat kā lietvārdam, ir 2 dzimtes un 2 skaitļi. Līdz ar to viņi mācās noteikt īpašības vārda dzimti un skaitli saistījumā ar lietvārdu. Skolotāja uzdevums – pēc iespējas biežāk papildus dotajiem vingrinājumiem izvirzīt nosacījumus, kuros lietvārdi jāraksturo ar piemērotiem īpašības vārdiem, sacerēt un atminēt tā sauktās īpašības vārdu mīklas, trenēties tādu īpašības vārdu rakstībā, kuru izruna neatbilst rakstībai (sk. 49. lpp.), ar izskaņām *-īgs, -ains* darināt no lietvārdiem īpašības vārdus.

Tematā "**Darbības vārds**" skolēni nostiprina darbības vārda jēdzienu, trīs vienkāršos laikus (tagadni, pagātni, nākotni) un darbības vārda pamatformu ar jautājumu *ko darīt?*

3. klasē skolēni iepazīstas ar jaunu vārdšķiru "**Skaitļa vārds**". Šīs vārdšķiras apjēgšana parasti bērniem grūtības nesagādā. Skolēni gūst priekšstatu par skaitļa vārdu un tā funkcijām teikumā.

TEIKUMS

Skolēni nostiprina agrāk gūtās prasmes teikumu veidošanā no vārdu savienojumiem, teikumu robežu noteikšanā pēc intonācijas, kā arī pēc paustās domas. Joprojām nostiprināmas prasmes rakstīt atbildes uz dotajiem jautājumiem, piemēram, 65. lpp. 2. uzdevumā. Rakstot šādas

atbildes, skolēni vingrinās atbildēt uz biežāk lietojamiem jautājumiem (*kāds? kas? ko dara?* u. c.), veidojot pilnus teikumus un pareizi sakārtojot tajos vārdus.

Nodaļā "Teikums" skolēni ar vingrinājumu palīdzību turpina nostiprināt jēdzienu *teikuma centrs*.

SAISTĪTAS MUTVĀRDU UN RAKSTU RUNAS ATTĪSTĪŠANA

Līdz skolai bērni apgūst galvenokārt dialoģiskas sarunvalodas prasmi. Viņi prot gan uzsākt dialogu, gan to risināt atbilstoši savai dzīves pieredzei.

Skolā bērni pilnveido dialoģiskas runas prasmi un sāk apgūt monoloģisku runu. Taču skolēna runa nepārsniedz sarunvalodas ietvarus. Skolā mācās izteikties mākslinieciskajā, publicistiskajā, zinātniskajā un darījumu stilā.

Monologs ir viena cilvēka runa. Monologa runātājam ir nepieciešama noteikta sagatavotība, lai viņš spētu runāt atbilstoši tematam, ievērot kompozīciju, izcelt galveno domu. Ar to monologs atšķiras no dialoga, kurā katru repliku nosaka situācija un partneru replikas. Monologs ir grūtāks nekā dialogs, tāpēc tas ir speciāli jāmācās. Tas nozīmē apgūt prasmi loģiski, strukturēti izklāstīt savas un citu domas.

Monologus iedala pēc tā, cik tie ir radoši:

- reproduktīvie monologi,
- produktīvie monologi.

Reproduktīvajos monologos skolēni atstāsta tekstu, kas ir uztverts klausoties vai lasot.

Produktīvie monologi ir paša runātāja/rakstītāja radīti teksti, savu domu izklāsts.

Pēc izpildes veida šķir mutvārdu un rakstveida monologus.

Monologu dažādību var raksturot arī pēc žanra, stila, tipa:

žanri	stili	tipi
stāsts	sarunvalodas	vēstījums
raksts	mākslinieciskais	apraksts
tēlojums	publicistiskais	pārspriedums
pasaka	zinātniskais	
dzejolis	darījumu	
luga		
mīkla		
utt.		

Skolotājs var laikus plānot un realizēt monologu apguvi, ja viņš pārzina monologu veidus. Arī jaunākajās klasēs ir lietderīgi mācīt/mācīties izteikties dažādi par vienu un to pašu runas priekšmetu. Tā, piemēram, par savu mīļāko dzīvnieku skolēns var stāstīt dažādos stilos, izvēlēties žanru un teksta tipu. Tas viss, protams, skolēniem ir pamazām ierādāms.

Tā kā runāšanai ir nepieciešams noteikts materiāls, nozīmīgi ir temati, ko skolēniem piedāvā, un to tekstu dažādība, ko skolēni klausās un lasa par šiem tematiem. Bieži vien gan reproduktīvos, gan produktīvos monologus veido uz tā materiāla pamata, ko skolēni ir klausījušies un lasījuši.

Ieteikumi

- Izmantojiet dažādus atstāstīšanas veidus. Atstāstīšana ir paņēmiens skolēnu runas, domāšanas, tekstu izpratnes attīstīšanai. Lieciet lietā dažādu atstāstīšanu:
  - ♦ atstāstīšanu tuvu tekstam,
  - ♦ brīvo atstāstīšanu,
  - ♦ īso jeb konspektīvo atstāstīšanu,
  - ♦ radošo atstāstīšanu,
  - ♦ izlases atstāstīšanu,
  - ♦ dramatizēšanu.
- Dodiet skolēniem iespēju atstāstāmo tekstu savureiz uztvert gan ar redzi, gan ar dzirdi (lasot un klausoties). Tad ir līdzīgas iespējas skolēniem ar dažādu dominējošo uztveri un atmiņu (redzes vai dzirdes).
- Izmantojiet dažādus avotus atstāstīšani: lasīšanu, mācību klausīšanos, skolas un valsts radio un televīzijas raidījumus, filmu un teātra izrādes, klasesbiedru stāstījumus, videomateriālus u. c.
- Saistiet monologu veidošanu ar citos mācību priekšmetos gūto informāciju, piemēram, ar dabaszinātniskajiem faktiem.
- Radiet situācijas regulārai skolēnu runāšanai, piemēram, "Jaunāko ziņu minūtēs", kad skolēni stāsta par aktualitātēm savā dzīvē, tuvākā un tālākā pasaulē. Iespēja regulāri izteikties attīsta skolēnu prasmi atlasīt informāciju, loģiski to sakārtot un izklāstīt auditorijai.
- Skolēnu rakstītos monologus izmantojiet turpmākajām mācībām. Savstarpēji mainoties, tos var lasīt, atstāstīt, izmantot turpinājuma sacerēšanai vai izlases norakstiem u. tml.
- Monologu producēšanai (sacerēšanai) izmantojiet dažādus domas rosinātājus vai paņēmienus:

- ♦ skolēnu zīmējumus, attēlus, fotogrāfijas,
- ♦ reālus ikdienas notikumus bērnu dzīvē (iespaidus par notikumiem, spēles, regulāru rakstīšanu dažāda mēroga periodiskajiem izdevumiem, attiecīgi regulāru lasīšanu un informācijas izmantošanu monologu veidošanai),
- ♦ lietišķus tekstus konkrētam adresātam (apsveikuma vai lietišķu telegrammu, personisku vai lietišķu vēstuli, paziņojumu u. c.),
- ♦ stāstīšanu/rakstīšanu pēc balstvārdiem, arī "raibo" stāstu sacerēšanu,
- ♦ ievadfrāzi vai teksta fragmentu kā domas rosinātāju,
- ♦ apsveikuma runas/rakstīta teksta sagatavošanu un izmantošanu,
- ♦ monoloģiskus izteikumus saistībā ar lasāmvielu,
- ♦ skolotāja piedāvātus tematus,
- ♦ brīvos tematus (skolēni paši izlemj, par ko un ko stāstīs/rakstīs),
- ♦ zināmas pasakas alternatīva varianta sacerēšanu (jāatrod vieta kādam jaunam tēlam),
- ♦ "pasaku salātu" izveidi,
- ♦ ačgārno pasaku sacerēšanu,
- ♦ nepabeigto pasaku sacerēšanu,
- ♦ smieklīgu atgadījumu sacerēšanu,
- ♦ sacerēšanu pēc fantastiskās hipotēzes "Kā būtu, ja ..." (pēdējie seši rosinātāji – pēc Dž. Rodāri),
- ♦ "Kas tas ir?" Skolēni saņem kartītes ar vārdiem, piemēram, *autobuss, stūre, policists*. Dažu minūšu laikā, neminot kartītē rakstīto vārdu (vārdus), ir jāraksturo nosauktais objekts tā, lai pārējie saprastu, par ko ir runa,
- ♦ bērnu literārās jaunrades darbu lasīšanu un monoloģisko runu.

Jaunākajās klasēs pārsvarā ir mutvārdu monologi. Tas ir dabiski, ka rakstītprasme savas sarežģītības dēļ vēl ievērojami atpaliek no citām valodas prasmēm.

Dialogs – tā ir saruna starp divām personām, taču metodikā par dialogu sauc arī sarunu starp vairākām personām, kad viena puse (viens cilvēks) runā, bet otra (arī vairāki cilvēki) – klausās. Runātāju replikas (izteikumi) ir savā starpā saturiski saistītas un veido veselumu. Tāpēc arī dialogs ir teksts. Dabiskam dialogam ir raksturīgas vairākas stilistiskas īpatnības: *jautājumi, izsauksmes vārdi, partikulas, uzrunas, iestarpinājumi*.

Dialoga pamats ir runas situācija – *temats, vide, adresāts, runas nolūks*. Cilvēks kādu uzrunā, ja ir vajadzība to darīt, t. i., ja viņam ir

noteikts nolūks. Tā kā skolas mācībās ir maz dabisku runas situāciju, tiek izmantota simulēšana (modelēšana). Skolēnus aicina iedomāties, ka viņi ir noteiktā runas situācijā, kurā tad arī notiek saziņa jeb runāšana. Tā tas ir radošajos dialogos. Taču sākotnēju pieredzi skolēni gūst, atdarinot lasītos vai dzirdētos dialogus, t. i., piedaloties citu autoru darbu inscenējumos. Tajos ir šāds skolēnu guvums:

- atdarinot personāžu runu, skolēni lieto pareizu, izteiksmīgu un tēlainu valodu,
- viņi apgūst arī neverbālos saziņas līdzekļus (mīmiku, žestus, pozas, ķermeņa kustības, intonāciju), turklāt reālai saskarsmei tuvos apstākļos,
- skolēni pilnveido savu attieksmju stilu saskarsmē ar bērniem un pieaugušajiem atkarībā no tēlojamās lomas un partneriem.

Ieteikumi

- Lieciet lietā skolēnu vēlmi piedalīties situāciju izspēlēs. Izmantojiet ne tikai lasāmos tekstus, bet arī speciāli piemeklētu materiālu. Piemērs.

..Drīz vien manas guļamistabas durvis atvērās.

– Sveiks, čalīt! – Džimijs ieaurojās. Viņš metās pie manis. – Vai gribi vienu lāča skāvienu?

Viņa lūpas bija koši violetas.

– Kas noticis tavai mutei? – es jautāju.

Džimijs palūkojās uz virtuvi un tad teica:

– Tā sula ir pretīga.

– Kāda sula? – es nesapratu. Tad aptvēru, ko viņš bija teicis. Es pielēcu no dīvāna. – Kur tu to ņēmi?

Džimijs paspēra soli atpakaļ.

– Es esmu labs puika!

Centos runāt mierīgā balsī.

– Protams, tu esi labs puika! Tu man ļoti patīc. Tu esi mans draugs.

– Vai gribi vienu lāča skāvienu? – Džimijs jau pastiepa rokas uz manu pusi.

– Tūlīt, – es sacīju. – Bet vispirms es gribu, lai tu man parādi, kur ņēmi sulu. – Es satvēru viņu aiz rokas. – Nāc un parādi – par to es tev ļaušu valkāt manu cepuri.

Džimijs mani ieveda istabā.. – Tur! – Uz grīdas stāvēja kastīte ar vecām krāsu pudelītēm. – Es vairs negribu to sulu!

Paķēru kastīti un izlasīju, kas rakstīts uz tās vāka. Tur bija kāds vārds: "Netoksiska". Izklausījās nelāgi. Es paņēmu Džimiju aiz rokas un aizvedu uz virtuvi.

– Mums tūlīt pat kādam jāpiezvana! – Centos saņemties, lai mana balss netrīcētu, bet Džimijs izskatījās nobijies.

Pie telefona mamma bija nolikusi lapiņu ar telefona numuru sarakstu. Es uzgriezu ārsta Gordona kabineta numuru.

– Hallo! – teicu sievietei, kura atsaucās uz manu zvanu. – Mans zēns ir iedzēris krāsu.

– Tūlīt pasaukšu medmāsu, – sacīja sieviete.

Māsiņa nekavējoties pienāca pie telefona.

– Vai tu teici, ka viņš ir iedzēris krāsu?

– Jā.

– Vai tu zini – kādu?

– Zīmēšanas krāsu, – es atbildēju. – Uz kastītes ir rakstīts kāds vārds, kuru es labi neprotu izlasīt.

– Nosauc to pa burtiem!

– Ne-t-o-k-s-i-s-k-a.

– Netoksiska, – māsiņa atkārtoja. – Tas ir labi.

– Kāpēc labi? – es iesaucos.

– Tas nozīmē, ka krāsa nav indīga. Redzi, "toksiska" nozīmē – indīga. "Netoksiska" – nav indīga.

– Vai jūs gribat teikt, ka tā viņam nekaitēs? – es noprasīju.

– Tieši tā! ..

(*P. Dž. Petersens*. Vai gribi vienu lāča skāvienu? – R.: Sprīdītis, 1998. – 32.–35. lpp.)

Šis fragments sastāv no dialoģiskas runas, turklāt tas ir saturiski saistošs jaunākajiem skolēniem. Pirmā uztvere var notikt gan klausoties, gan lasot. Tad skolēni strādā ar tekstu, lai to labāk izprastu un iegaumētu – lasa lomās, stāsta un atkal pārlasa, izsaka savu attieksmi pret saturu un stāsta personām.

Lai inscenētu dialogu, skolēni var censties precīzi atdarināt autora tekstu, kā arī improvizēt, t. i., saviem vārdiem risināt dialogu, saglabājot izsakāmo saturu.

Pēc situācijas izspēles skolēni var sacerēt turpinājumu, skolotājs pēc tam lasa priekšā oriģināla turpinājumu u. tml.

Fragments no grāmatas "Vai gribi vienu lāča skāvienu?" ir piemērots vēl vienam vingrinājumam – dabiskam dialogam starp skolēniem un skolotāju, kad skolēni iztaujā skolotāju par visu, kas viņus interesē pēc fragmenta iepazīšanas: *Vai Džimijs un zēns stāstītājs ir brāļi? Kā sauc lielāko zēnu? Cik gadu ir zēniem? Kāpēc viņi mājās ir vieni paši?* utt.

Šādā iztaujāšanā ir izmantota ideja par "informācijas aizu", kuras būtība ir šāda: vienam dialoga partnerim ir informācija, kuras otram nav. Tāpēc otrais, šoreiz skolēni, iztaujā skolotāju, kurš ir lasījis visu grāmatu un var atbildēt uz bērnu jautājumiem.

Skolēni var arī vispirms uzrakstīt jautājumus, ko uzdot skolotājam.

- Organizējiet arī lomu spēles, kurās atšķirībā no situāciju izspēlēm skolēnus iepazīstina ar situāciju un tēlojamās lomas aprakstu. Tajā ir pateikts, kādu nostāju ieņem skolēna atveidojamais sarunbiedrs dotajā situācijā, kāds ir viņa saziņas uzdevums, t. i., kas jāpanāk runājot. Tādā veidā skolēni mācās apgūt runāšanas prasmi saskarsmē ar dažāda vecuma un sociālā statusa dialoga partneriem. Dažas idejas lomu spēļu izmantošanai.
  - ♦ Izmantojiet sižetiskus attēlus dialogu veidošanai. Attēlos ir kāda zīmīga situācija, piemēram, slidotavā ir nokritis viens zēns, pār viņu ir noliecies draugs. Uzdevums – iejusties norādītā zēna lomā, sākt un turpināt dialogu līdz loģiskam nobeigumam. Lomu spēlei skolotāja arī raksturo katra zēna runas uzdevumu, piemēram, viens piedāvā izsaukt ārstu, otrs kategoriski iebilst. Kas notiek tālāk? Kā beidzas šis gadījums?
  - ♦ Lietojiet "Prāta vētras" paņēmienu, lai atrastu vairākus dotā dialoga beigu variantus. Izspēlējiet skolēnu piedāvātos dialogus vai to fragmentus.
  - ♦ Strādājot pāros, katram pāra dalībniekam iedodiet lomai atbilstošu repliku kartītes. Skolēni klausās viens otru, lai varētu izvēlēties atbilstošas replikas dialoga turpināšanai un pabeigšanai. Tā kā šajā vingrinājumā ir maz spontanitātes un brīvas izteikšanās, ievijiet dialogā kādu jaunu elementu, lai skolēni varētu izteikties arī brīvi.
  - ♦ Skolēni var tēlot reālistisku lomu, kad jāatveido viņu pieredzei un vajadzībām atbilstošs tēls, nereālistisku, kad jātēlo loma, kurā skolēns vēl nav bijis, piemēram, skolas direktora loma, kā arī fantastisku, kad skolēnam jāiedomājas, ka viņš ir, piemēram, citplanētietis, kurš ieradies uz Zemes.
- Izmantojiet aptaujas klasē un ārpus skolas. Tam iepriekš jāsagatavo jautājumi, piemēram, par to, kā klasesbiedri pavada brīvo laiku, kāds ir viņu iecienītais sporta veids u. tml. Iepriekš sagatavotās lapās, pārvietojoties pa klasi, atzīmē saņemtās atbildes. Katrs apkopo rezultātus, un beigās skolēni ataino saņemto atbilžu kopsavilkumu uz tāfeles vai tāfeļpapīra.
- Saceriet paši dialogus un rosiniet arī skolēnus to darīt. Kā rāda pieredze, skolēni ātri iemanās lietot pieturzīmes dialoga partneru repliku atdalīšanai, kaut arī viņi vēl nav mācījušies tiešo runu.
- Inscenējiet skolēnu sacerētos dialogus, izrādiet tos bērnudārzos, klases un skolas sarīkojumos, vecāku sapulcēs, lai skolēni izjustu mācībās gūtā lietderīgumu.

Vislabāk skolēniem patīk dramatizēt pasakas vai izmantot pasaku fragmentus dialoga turpināšanai. Jaunākajās klasēs izmantojiet īsas pasaciņas ar spraigu, interesantu sižetu.

Pasaciņu vai to fragmentu piemēri.

Bailes no pelēm.

Zilonis Ludo mācās ciema skolā kopā ar citiem dzīvniekiem. Trīs mazi, neganti pelēni reižu reizēm uzjautrinās, viņu baidīdami, jo Ludo, tāpat kā visi ziloņi, bīstas no pelēm. Reiz zilonēns glābies no viņām pat kokā!

Kādudien bruņurupucis dod zilonītim gudru padomu...

Aprīļa joki.

Ezis Pukšķis pastaigājas pa mežu. Te viņš satiek vāverīti Šautriņu.

– Ei, Šautriņ, – Pukšķis uzsauc, – vai tu zini, ka vāverēm, ja tās grauž pārāk daudz riekstu, nokrīt skaistās astes?

– Patiesi? Tas man tūlīt jāizstāsta draugiem! – attrauc Šautriņa un joņo augšup pa koku.

– Aprill, aprill! – Pukšķis skaļi smejas.

Nākamo ezis satiek pelīti, kas priecīgi māj viņam ar ķepiņu...

(Pēc V. Karstena)

DAŽĀDĀ RAKSTĪŠANA

3. klasē skolēni turpina rakstīt norakstus un diktātus. **Norakstot** skolēnu acu priekšā parasti ir pareizi rakstīts teksts, un tā uztvere un pārrakstīšana sekmē vārdu rakstības iegaumēšanu, sevišķi skolēniem ar izteiktu redzes un kustību atmiņu. Jo vecāki skolēni, jo mazāk viņiem dod "tīrus" norakstus bez papildu uzdevumiem. Tāpēc 3. klasē skolēniem norakstot ir jāveic dažādi gramatiski, ortogrāfiski un arī domāšanas un runas attīstīšanas uzdevumi (jāpasvītro, jāpārveido, jāpapildina, jāaizvieto, jākombinē, jāatrod saderība, jāizraksta izlases veidā u. tml.).

No **diktātiem** svarīgākie ir *dzirdes* un *redzes* diktāti. Pareizas rakstības apguvei par zemu nedrīkst novērtēt dzirdes diktātu lomu, tāpēc ka latviešu valodā daudz vārdu raksta pēc fonētiskā rakstības principa (raksta, kā izrunā). "Zīlē", jau sākot ar ābecīti, ir iestrādāti regulāri vingrinājumi vārdu skaņu sastāva noteikšanai un tā atveidošanai ar burtiem. Fonemātiskās dzirdes un skaņu analīzes prasmes attīstīšana – tas ir priekšnoteikums pareizas latviešu valodas rakstības apguvei. 3. klases beigās par rupjām ir uzskatāmas patskaņu garuma apzīmējumu un burtu izlaidumu kļūdas.

Redzes diktāti svarīgāki ir morfoloģisko rakstījumu apguvē. Ja skolēniem redzes diktāta laikā ir iespēja ar redzi uztvert un norakstīt

vārdus ar priedēkļu, vārdu beigu un salikteņu ortogrammām, tad vienlaicīgā redzes uztveres un kustību atmiņas darbība ievērojami sekmē sarežģīto rakstījumu apguvi. Skolotājam jāapzinās, ka racionālai rakstības apguvei skolēniem ir nepieciešams noteikts rakstījumu grupas atkārtojumu skaits un ka tie nedrīkst būt pārāk izkliedēti laikā. Tad skolēnu apziņā veidojas pareizai rakstībai nepieciešamie asociatīvie sakari.

Jāatzīst, ka ne noraksti, ne diktāti neatspoguļo cilvēka objektīvo rakstītprasmes līmeni. Tikai brīva savu domu pierakstīšana parāda, kādā kvalitātē ir cilvēka pareizrakstības prasme. Taču jaunākajās klasēs nav pamata prasīt no skolēniem prasmi izteikties rakstveidā vienlaikus saturīgi un pareizi. Katrreiz uzmanība pievēršama tikai vienam no šiem rādītājiem. Norakstiem un diktātiem ir sava vieta rakstītmācībā. Skolotāja ziņā ir treniņa un citu reproducējošu vingrinājumu līdzsvarošana ar radošu rakstīšanu.

"Zīles" mācību grāmatā un darba lapās ir samērā daudz tādu radošu vingrinājumu kā **teikumu sadomāšana** un **uzrakstīšana**. Šādos darbos no skolēniem prasa gan saprotamu domu, gan tās pieraksta pareizību. Kāpēc tā? Vairumā gadījumu teikumi, kas bērniem ir jāizdomā un jāuzraksta, nav savā starpā saistīti. Tāpēc ir metodiski pareizi un psiholoģiski pamatoti prasīt no skolēniem, lai viņi pēc katra teikuma uzrakstīšanas pārbauda raksta pareizību.

Līdzās norakstiem un diktātiem skolēni 3. klasē turpina rakstīt arī nosacīti brīvi – priekšplānā izvirza paužamo domu un pieraksta to, rakstīšanas laikā nedomājot par pieraksta pareizību. Ja vienmēr un visur skolēniem par primāro kritēriju izvirza pareizību, tad izsakāmā doma paliek otrajā plānā, jo, kā jau minēts, šajā vecumā skolēni nespēj vienādi sekmīgi sadalīt uzmanību divos virzienos – uz izteikuma saturu un tā pieraksta pareizību. Pārspīlēti akcentējot pareizību, skolēni nejūtas brīvi, lai izteiktos rakstveidā, piedāvātu savas idejas un uzklausītu citus viedokļus. Skolēni intuitīvi jūt, ka viņi vēl nespēj rakstīt pilnīgi pareizi, un tas viņus sasaista. Tāpēc ir nepieciešama arī brīva rakstīšana, kurā mudina skolēnus rakstīt spontāni un plūstoši.

Rodas jautājums: *vai vispār nepievērst uzmanību brīvo rakstu pareizībai?*

Ja nemaz nepievērstos brīvo rakstījumu pareizībai, skolēni pierastu domāt, ka tas nav svarīgi. Tāpēc arī skolēniem ir jāgūst skaidrība, ka norakstos un diktātos uzreiz ir jādomā par pareizību, ka minētajos vingrinājumos pareizība ir dominējošs kritērijs. Bet brīvajos rakstos vispirms izsaka domu un raksta plūstoši, neapstājoties pie katra vārda, lai pārdomātu tā rakstību. Skolotājs ņem vērā tipiskās kļūdas skolēnu brīvajos rakstījumos un palīdz skolēniem tās novērst dažādā darbībā:

individuāli konsultē rakstīšanas laikā; dod nepieciešamus vingrinājumus turpmāk; pie brīvajiem rakstījumiem atgriežas pēc tam, kad ir apspriests to saturs, un tad strādā pie kļūdu novēršanas tāpat kā domrakstu melnraksta rakstīšanas un rediģēšanas posmā.

Dažas brīvās rakstīšanas situācijas

- Skolēni sacer nobeigumu nepilnam tekstam, uzraksta to uz līmlapiņas un piestiprina pie tāfeļpapīra vai uz tāfeles.

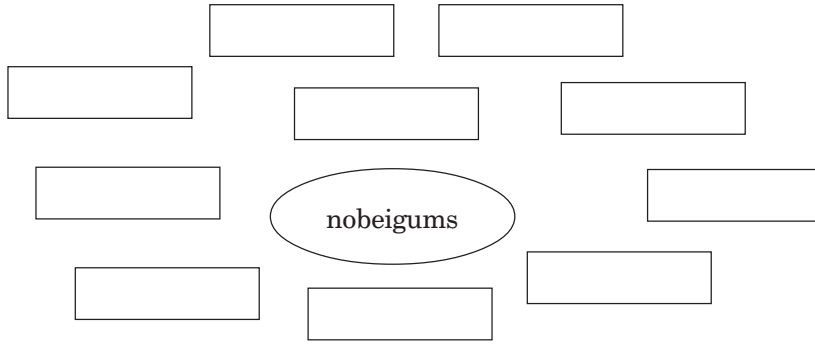

....

Skolēni var iepazīties ar uzrakstītajiem nobeigumiem starpbrīžos un ārpusstundu laikā.

- Izdara pierakstus teksta lasīšanas laikā vai pēc tās: uzraksta darbojošās personas vai to rakstura īpašības, novēlējumu, aizrādījumu, padomu kādai personai, spontānas domas par personas rīcību, paredzējumus par tās turpmāko dzīvi vai visa sižeta turpmāko risinājumu.
- Pieraksta klasesbiedra mutvārdu stāstījuma vai citas darbības izvērtējumu pēc norādītā kritērija, rakstveida vērtējumu atdod klasesbiedram (publiski neapspriež).
- Savureiz klasē raksta arī sadzīviska rakstura zīmītes cits citam, arī skolotāja iesaistās. Atbild rakstveidā uz zīmītēm.
- Teksta klausīšanās laikā mācās pierakstīt galveno vai norādīto informāciju, lai to varētu izmantot atstāstīšanā vai brīvā domu apmaiņā par dzirdēto. Tas ir grūts uzdevums, skolotājs palīdz, neakcentējot raksta pareizību, bet gan domas un to pierakstīšanas variantus.
- Veido rakstveida kopsavilkumus. Tajos skolēni ne tikai apkopo savas zināšanas kādā jautājumā, bet arī mācās grafiski organizēt informāciju.

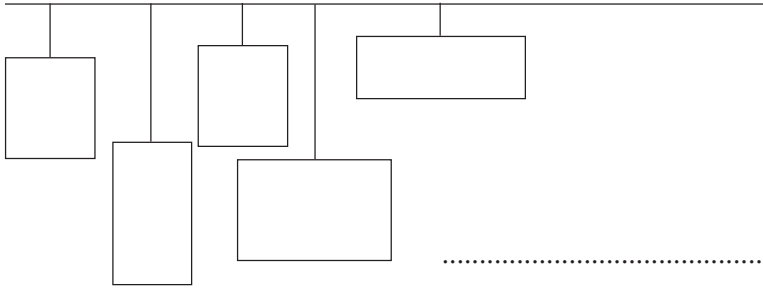

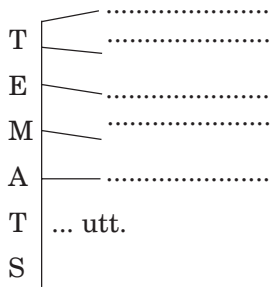

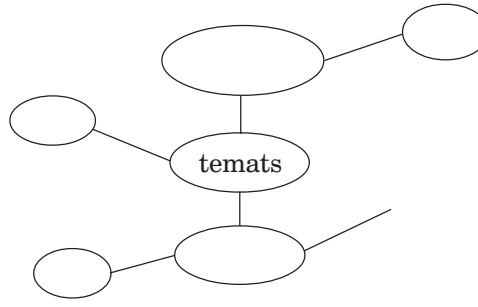

Skolēni vēl nespēj patstāvīgi šādā veidā organizēt informāciju, taču, kopā ar skolotāju vingrinoties informācijas kārtošanā, viņi pamazām sāk apgūt izglītošanās procesā nepieciešamās mācīšanās prasmēs.

Šādus un līdzīgus pierakstus veic ne tikai burtnīcās, bet arī uz bezlīniju papīra, individuāli vai uz lielas kopīgas lapas. Skolēni labprāt iekārto šādus pierakstus, jo tie dod noteiktu brīvības, nevis tikai piespiešanas izjūtu un, ja pierakstus izmanto mutvārdu izteikumiem par

attiecīgo jautājumu, skolēni saskata arī pierakstu praktisko lietderīgumu.

• Skolēnus saista arī rakstīšana veidlapās, piemēram, telegrammu, vizītkaršu, līgumu, personas uzskaites lapu rakstīšana.

• Nodaļā TEKSTS ir ieskicēta ideja par "Piecrindes" izmantošanu skolēnu domāšanas un valodas prasmju attīstīšanai. Mācību grāmatā "Piecrinde" ir pārveidota un pielāgota 3. klases skolēnu vajadzībām un nosaukta par "piecrindu dzejolīti". "Piecrindes" rakstīšana izkopj spēju apkopot informāciju un izteikt to dažos vārdos. Tātad rakstītājam ir jābūt informācijai par attiecīgo tematu. "Piecrindu" dzejolīša pirmajā rindā ir rakstāms viens vārds, otrajā – divi vārdi, trešajā – trīs vārdi, ceturtajā – četri vārdi, piektajā – pieci vārdi. Skolēniem atbalstam piedāvā jautājumus, uz kuriem jāatbild katrā dzejoļa rindā. (Sk. "Valodas gudrību grāmatas" nodaļu TEKSTS 78. lappusē.) Jautājumus variē atkarībā no tās informācijas, kas ir skolēnu rīcībā par attiecīgo tematu, un atkarībā no mācību mērķa – ko skolotājs ir iecerējis panākt (lai skolēni mācās tikai uzskaitīt faktus vai lai izsaka arī savu attieksmi, vai varbūt lai izsaka arī savas vēlmes, šaubas u. tml.). Neapšaubāmi, "Piecrindes" rakstīšana ir grūts domāšanas uzdevums, jo ir jāizsakās īsi un precīzi, izmantojot ierobežotu skaitu vārdu. Pat pieaugušajiem tas ir sarežģīts darbs. Bet tas nenozīmē, ka jaunākie skolēni nedrīkstētu sākt vingrināties. Viņu guvums ir domāšanas un rakstīšanas procesā, nevis ikreizējā rakstīšanas beigu rezultātā.

• Nodaļā TEKSTS ir Zīlēna priekšlikums skolēniem iekārtot katram savu "Pētījumu žurnālu". Tā jēga: skolēni tiek rosināti regulāri rakstīt, vācot informāciju par izvēlēto tematu. Izdarot pierakstus, informācija nav sakārtota, skolēni vienkārši pieraksta, zīmē, izsaka arī savas domas attiecīgajā jautājumā. Nesakārtotos pierakstus, t. i., savākto informāciju, izmanto mutvārdu stāstījumiem, lai skolēni dalītos pieredzē, kā pētījums katram virzās uz priekšu. Bet var arī sākt sakārtot materiālus un veidot rakstveida izklāstu, kas ir skolēna pētījums par izvēlēto tematu. Tā nonāk līdz domrakstiem to tradicionālajā izpratnē – līdz gatavotiem, plānveidīgiem, radošiem skolēnu rakstudarbiem.

Līdzās mācību grāmatā dotajām ierosmēm skolēni var pētīt arī citus tematus, liekot lietā netīši gūto pieredzi. Tā, piemēram, pat 1. klases skolēni zina no galvas uzbāzīgās reklāmas Latvijas televīzijā. Viņi tās atkārto vārds vārdā un pat dzied reklāmās izmantotās dziesmas. Šo skolēnu pieredzi var izmantot pētījumam par to, kādas reklāmas bieži

atkārto televīzijā; kāds ir to saturs; kuras reklāmas vislabāk patīk un kāpēc; var izstrādāt priekšlikumus pamatotai reklāmu raidlaiku maiņai un sacerēt arī savas reklāmas.

No reklāmām skolēni gūst priekšstatu arī par dažādām precēm, to īpašībām un lietošanu. Šo pieredzi var likt lietā, veidojot dažādus katalogus (ziepju un citu mazgāšanas līdzekļu, mēbeļu, parfimērijas izstrādājumu u. c. preču katalogus). Tādā veidā skolēni pietuvinās rakstīšanas reālai izmantošanai.

"Pētījumu žurnālam" līdzīga metodiska ideja ir "Piezīmju grāmatas" rakstīšanā. Tā nav personiska, intīma dienasgrāmata, bet gan skolēnu ikdienas pieredzes atspoguļojums. Ja skolotājs un skolēni vienojas, ka piezīmju grāmatā katru dienu ierakstīs vismaz vienu teikumu, tas radina skolēnus regulāri rakstīt. Tikai regulāra savu domu pierakstīšana veido prasmi rakstveidā izteikties plūstoši un brīvi.

Katrs skolotājs izlemj, kādā veidā viņš panāks, ka audzēkņi raksta regulāri, un nevis norakstus un diktātus, bet savu piedzīvojumu, pārdzīvojumu turklāt cita veida pieredzes izklāstus. Vislabākais paraugs un rosinātājs ir skolotājs ar savu iesaistīšanos kopīgās aktivitātēs, arī, piemēram, piezīmju grāmatas rakstīšanā, tās priekšā lasīšanā vai lasīšanā, savstarpēji mainoties, literārās jaunrades darbu sacerēšanā u. tml. Ir iespējams klasē radīt gaisotni, kad šāda regulāra rakstīšana ir pati par sevi saprotama lieta. Savureiz brīvāka rakstīšana var aizstāt mājas darbus ne vienu vien dienu.

Domrakstu mācībās ievēro 3 posmus – *uzmetuma jeb melnraksta, pārskatīšanas un rediģēšanas, pārrakstīšanas un publiskošanas posmu*. Skolotājs palīdz skolēniem visā darba tapšanas laikā ar idejām, padomiem, uzvedinošiem jautājumiem, lai skolēni varētu darbu papildināt un pilnīgot. Skolēnu melnrakstos skolotājs rakstveidā dod ieteikumus, raksta jautājumus, kurus derētu izklāstīt, komentē saturu un tā izklāstu kopumā. Tātad pirmām kārtām pievēršas izsakāmajai domai. Ko darīt ar rakstības kļūdām? Katrā ziņā norādēm vajadzētu būt skolēniem "nesāpīgām", lai neapslāpētu viņu vēlmi vispār rakstīt. Tāpēc skolotājs individualizē kļūdu labošanu – tiem, kas pat priecājas, ka skolotājs izlabo viņu kļūdas, skolotājs to arī dara, ja skolēni paši nespēj savas kļūdas saskatīt un izlabot. Citiem piemērotāks veids ir tikai pasvītrot kļūdainās vietas, vēl citi vēlas individuāli runāt ar skolotāju. Iespējams arī tāds kļūdu novēršanas veids, kad veiksmīgākie rakstītāji pārbauda vājāko rakstītāju darbus. Taču dažs labs skolēns sāpīgi uztver faktu, ka

klasesbiedrs, nevis skolotājs ir norādījis uz viņa kļūdām. Ja kāda skolēna darbā ir pārāk daudz trūkumu un kļūdu, skolotājs piedāvā savu kā līdzautora palīdzību un daudz ko tiešām uzraksta skolēna vietā. Tādā gadījumā norāda uz abiem līdzautoriem, rakstot skolēna un skolotāja vārdu un uzvārdu. Katrā ziņā plānotajos, sagatavotajos domrakstos tīrrakstā ir jācenšas novērst rakstības kļūdas.

Skolēnu darbus publisko, vai nu lasot priekšā, vai arī sakārtojot tos krājumos. Darbus krājumiem parasti raksta vai nu par vienu un to pašu tematu, vai arī pēc žanra – pasaku, dzejoļu, stāstu u. c. krājumus.

Regulārai rakstīšanai skolēnus rosina arī klases vai skolas sienas avīzes un žurnāla sagatavošana. Tajos skolēni raksta par svarīgiem notikumiem pašu dzīvē un tuvākajā apkārtnē. Avīze un žurnāls var būt veltīts arī skolēnu literārās jaunrades darbiem.

Plānojot radošo un arī reproduktīvo rakstīšanu, skolotājs paredz iespējas skolēniem rakstīt dažādos stilos – *mākslinieciskajā, publicistiskajā, zinātniskajā* un *darījumu stilā*. Parasti mazāk rakstudarbu ir sarunvalodas stilā. Bagātu dažādības pieredzi skolēni gūst no lasāmajiem tekstiem, kurus viņi sākumā atdarina. Jāatgādina visiem zināmā likumsakarība: skolēna rakstītprasmes kvalitāti un attīstību tieši ietekmē viņa lasītprasmes līmenis. Ja skolēns vēl trešajā klasē nelasa vismaz veseliem vārdiem, bet pa zilbēm vai pat burtojot, viņš katru vārdu raksta līdzīgi – nevis tver vārdu veselumā, bet domā par katru burtu, tā savienošanu, t. i., skolēns rakstot "neredz" iztēlē visa rakstāmā vārda koptēlu. Skaidrs, ka tādā attīstības posmā skolēns nespēj kaut cik plūstoši izteikties rakstveidā.

Nobeigumā par vēl vienu rakstīšanas aspektu – raksta **glītumu** jeb **rokraksta** veidošanu.

Ievērot grafiskās prasības rakstīšanā skolēniem ne tikai pirmajā, bet arī turpmākajās klasēs nav viegli ne garīgā, ne fiziskā ziņā. Taču nedrīkst neievērot katra skolēna virzību rokraksta izkopšanā, lai raksts veidotos skaidrs, salasāms, glīts. Turklāt jāņem vērā, ka jaunāko klašu skolotāji ir tikpat kā vienīgie, kas mērķtiecīgi veido skolēnu rokrakstu, jo turpmāko klašu skolotājus interesē galvenokārt rakstītā saturs. Iznāk, ka pirmajos mācību gados gūtā pieredze grafisko prasmju attīstīšanā ir vienīgā, un tā ir noteicošā cilvēka rokraksta izveidē. Diemžēl noturīgas grafiskās prasmes izveidojas tikai 7–9 gadu laikā, tāpēc jaunāko klašu skolotājiem ir liela atbildība. Viņu un skolēnu paveiktais atstāj ietekmi

uz skolēnu turpmāko progresu vai regresu rokraksta izkopšanā.

Galvenais nosacījums, lai skolēni mācītos rakstīt arī glīti, ir konsekventas skolotāja prasības un to ievērošana. Skolēniem ir skaidri jāzina, ka, rakstot līnijās, ir jāievēro prasības burtu un to savienojumu rakstībā, kā arī pareizā burtu augstuma, platuma un raksta slīpuma ievērošanā. Šīs prasības var neievērot, ja skolēni līnijās veido domu karti vai shematisku kopsavilkumu u. tml. Kad skolēniem ir brīvi rakstveidā jāizsaka savas domas, tad ieteicams piedāvāt rakstīt uz bezlīniju papīra, lai skolēnu uzmanība būtu vērsta uz izsakāmo saturu. Līnijas pašas par sevi vizuāli orientē skolēnu uz grafisko normu ievērošanu, kas traucē domas plūdumu. Arī plānoto un sagatavoto domrakstu melnrakstus minēto apsvērumu dēļ var rakstīt uz bezlīniju papīra.

Joprojām daļa skolotāju uzskata, ka rokraksta izveidei jāorganizē īpašas glītrakstīšanas stundas. Gribas apšaubīt domu, ka tas varētu jūtami palīdzēt, ja skolotājs dienu no dienas neseko, kā tiek pildītas viņa izvirzītās prasības. Atsevišķas stundas ir nepieciešamas gadījumos, ja jānovērš kāds tipisks trūkums, piemēram, cilpu burtu grupas rakstībā. Tad skolēniem ir lietderīgi treniņa vingrinājumi, lai iemanītos cilpas krustot tieši uz līnijas un lai tās būtu vajadzīgajā slīpumā.

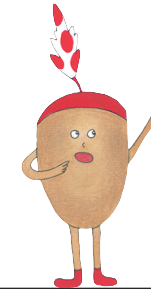

PASKAIDROJUMI PAR DARBU AR "GRĀMATU LASĪŠANAI UN DOMĀŠANAI – I" (GLD)

"Grāmatā lasīšanai un domāšanai" mācību saturs izkārtots, ievērojot vērtīborientētu tematiku: *daiļums, gods, draudzība, darba tikums, mīlestība, labsirdība* un *prieks*. Izvēloties tematus, respektējām vispārpieņemtās cilvēciskās vērtības, kas atklājas daudzveidīgu žanru tekstos: latviešu tautas folklorā, stāstos, lugās, dzejoļos. Tekstu autori pārsvarā ir latviešu rakstnieki un dzejnieki, bet grāmatā ir iekļauti arī ārzemju literātu darbi.

Vairumā gadījumu teksti nav saīsināti. Tas dod iespēju bērniem uztvert tekstu veselumā, nepazaudējot autora ieceres, daiļdarba mākslinieciskо vērtību un tā emocionālos un estētiskos komponentus.

Lasītprasmi attīstīt var tikai lasot. Skolu ikdienas vērojumi liecina, ka pēdējos gados skolēni papildus lasa arvien mazāk, arī mācību stundās pašam lasīšanas procesam bieži vien tiek atvēlēts maz laika. Tāpēc viena no mūsu iecerēm bija piedāvāt iespēju skolēniem stundās vairāk lasīt. ĻAUSIM BĒRNIEM LASĪT! Tā kā daļa tekstu ir diezgan apjomīgi, iesakām pēc nepieciešamības atsevišķus to fragmentus lasīt skolotājam klasei priekšā.

Skolēni tiek rosināti lasīt arī papildus. Šim nolūkam norādes, ko lasīt un kur ieteicams meklēt šo lasāmvielu, ir dotas lappušu malās.

Ar garākajiem tekstiem darbs paredzēts 2–3, pat 4 mācību stundas. Ja mācību plānā dienā paredzētas divas latviešu valodas stundas, iesakām tās nedalīt, bet abās strādāt ar tekstiem lasīšanai un domāšanai vai iepazīties ar valodas gudrībām (par iespējamajiem variantiem darbā ar "Zīli" sk. "Rokasgrāmatu skolotājiem – I" 2. klasei, 5. lappusē).

Darbam ar tekstu piedāvājam izmantot daudzveidīgas mācību metodes, kas sekmē skolēnu kritiskās domāšanas attīstīšanu – pārdomu logus, dubulto dienasgrāmatu, prognozēšanu, salīdzināšanu u. c. (Idejas gūtas Sorosa fonda kursos "Lasīšana un rakstīšana kritiskās domāšanas attīstīšanai".) Šīs un citas metodes skolēniem saprotamā valodā aprakstītas

mācību grāmatā, sīkāk komentētas šajā "Rokasgrāmatā skolotājiem". Daļa kritiskās domāšanas attīstīšanas metožu ir aprakstītas arī "Rokasgrāmatā skolotājiem – II" 2. klasei.

Lasītā rezultātā radušās izjūtas un asociācijas skolēni tiek rosināti rādīt krāsās, kā arī veidot dramatizējumus. Šāda didaktiskā pieeja sekmē skolēnu interesi un izziņas prieku.

Izmantojot GLD, iespējams realizēt starppriekšmetu saikni ar dabaszinībām, rokdarbiem, vizuālo mākslu, sociālajām zinībām.

GLD iestrādāti daudzveidīgi vingrinājumi, kas ļauj skolēnam izteikt savu viedokli, pārrunāt to ar klasesbiedru. Skolēniem ir iespēja pilnveidot komunikatīvās darbības prasmes, strādājot grupās, orientēties dažādās saziņas situācijās.

Iesakām pēc dažādu uzdevumu veikšanas skolēniem izvērtēt savu darbu, savas veiksmes un neveiksmes utt. (pašvērtējums).

Lai lasīšana un domāšana jums – skolēniem un skolotājiem – sagādā patiesu prieku!

Mācību procesā paralēli IZM Izglītības satura un eksaminācijas centra izveidotajai *Latviešu (dzimtās) valodas programmai 4. klasei* piedāvājam *Ieteicamo mācību vielas sadali darbā ar* "Zīle. Latviešu valoda 3. klasei – I".

IETEICAMĀ MĀCĪBU VIELAS SADALE

Tēma	Lpp.	Teksts un darba lapas	Pieturas punkti
Ievads	4.	*Pēc I. Ziedoņa.* * * *	• Iepazīšanās ar mācību grāmatas "Zīle" 1. daļu • Emocionāla attieksme • Pārrunas par aizvadīto vasaru
DAIĻUMS (6 stundas)	1. darba lapa		• Atceroties vasaru
	5.–6.	Latviešu tautasdziesmas par daiļumu *Pēc I. Ziedoņa.* Skaistums	• Jēdziena "daiļš" noskaidrošana • Kas ir daiļš cilvēks
	7.–9.	*I. Ziedonis.* Pelēkā pasaka	• Krāsu dažādība • Prasme saskatīt skaistumu • Tēlaina valoda
	9.–11.	*L. Mālmeistars.* Sestdiena Latviešu tautasdziesmas	• Daiļa māja ir tīra un sakopta māja • Uzkopšanas darbi
	11.–13.	*I. Ziedonis.* Pasaka par nagu melnumiem *M. Cielēna.* Īsta princese, īsts princis, īsta saule	• Tīrs un kārtīgs cilvēks
	14.–16.	*Latv. tautas pasaka.* Zelta lietus un piķa lietus	• Čaklums • Atalgojums par darbu

	2. darba lapa		• Skaļie abinieki
	16.–17.	*I. Zandere.* * * * *Rainis.* Mākonītis un mākonīte	• Dabas daiļums • Cilvēka un dabas mijiedarbība • Klausīšanās prasmju attīstīšana
GODS (7–8 stundas)	18.–20.	*V. Mora.* Bērna lūgšana *M. Kļava.* Godīgais zvirbulis	• Jēdzieni "gods", "godīgs"
	20.–22.	*Latv. tautas pasaka.* Zelta cirvis Latviešu tautasdziesmas	• Taisnība un meli • Sakāmvārdi
	3. darba lapa		• Rūta un pelīte
	22.–25.	*E. Salenieks.* Kas par vingrošanu!	• Solījumu došana. Goda vārda jēdziens • Dialogu veidošana
	25.–28.	*Latv. tautas pasaka.* Kaķis un pele	• Draudzība un meli • Atstāstīšana, balstoties uz tekstu
	28.–29.	*A. Goba.* Kā uzvesties mežā	• Dabas skaistums. Saudzīga attieksme pret to • Sinonīmi
	29.–31.	*Pēc M. Kļavas.* Kur te ir taisnība?	• Viesmīlība un tās izmantošana • Aprunāšana • Sinonīmi
	31.–35.	*Z. Skujiņš.* "Šlop, šlop" slimība	• Pieklājība • Sinonīmi

LABSIRDĪBA (4–6 stundas)		4. darba lapa	• Pa zvēru taku
	36.–41.	Latviešu tautasdziesmas par labsirdību *Pēc M. Kļavas.* Kā vāverēns Toms zīlītei Zuzītei palīdzēja *K. Vinje.* Desmit vēlēšanās	• Jēdzienu "labs", "labsirdība" izpratne • Aptauja par brīvā laika pavadīšanu • Īsziņas veidošana
	41.–46.	*U. Auseklis.* Pasaka par kādu dārgumu *A. Goba.* Trejādi zirņi	• Pieklājība un laipnība • Emocionāli vērtējošas attieksmes veidošana • Prognozēšana
	46.–51.	*Viks.* Pasaka par AC un ĀAC	• Svētki mūsu dzīvē • Apsveikumi, to rakstīšana • Prognozēšana • "Domu kartes" veidošana
	52.–59.	*A. Linē.* Putnubiedēkļa sapnis *J. Baltvilks.* Putnubiedēklis, lietus un zvirbulis	• Raksturu pretstati • Prognozēšana • Lugas lasīšana
		5. darba lapa	• Slinkums
DRAUDZĪBA	60.–64.	*Dž. Velša-Eiždlanda.* Draugs – tas ir kāds, kas tevi mīl *Dz. Rinkule-Zemzare.* Draudzības spēks	• Draudzības spēks • "Pārdomu logs" – gūto atziņu un izjūtu formulēšana pēc lasītā • Darbs pārī – salīdzināšana

DRAUDZĪBA (5 stundas)	64.–66.	*N. Dimants.* Cerība	• Dzīves jēga – būt noderīgam • Vientulība • Iztēles rosināšana
	6. darba lapa		• Draugi
	66.–70.	*Dz. Rinkule-Zemzare.* Ežapuķe	• Rakstura īpašības, to grupēšana • Salīdzinājums
	70.–72.	*E. Blaitona.* Stāsts par Laimīgo	• Prognozēšana • Cilvēka un dzīvnieka savstarpējās attiecības • Reportāža
	7. darba lapa		• Lapsa un dzērve
	72.–76.	*M. Cielēna.* Tauriņš, tauriņa ēna un Leons	• Draugu un līdzcilvēku iepriecināšana • Iztēles rosināšana • Attieksme pret cilvēkiem ar īpašām vajadzībām
DARBS (5–7 stundas)	77.–82.	Latviešu tautasdziesmas par darbu *I. Ziedonis.* Lāču pasaka	• Darba tikums • Salīdzināšana • Pasakas sacerēšana
	82.–86.	*Ē. Kūlis.* Pienākumu pasaka	• Steiga darbā • Teksta galvenā doma sakāmvārdā • Radošais darbs grupās • Pašizpausmes veicināšana
	8. darba lapa		• Pele un skudra
	87.–94.	*A. Upīts.* Pie kunga	• Slinkums • Lugas teksta organizācija

LABSIRDĪBA (5–8 stundas)			• Lugas lasīšana • Saraksta veidošana • Praktiska darbošanās grupās (skatuves makets, raksturojumu atspoguļošana tērpos)
	94.–98.	*Latv. tautas pasakas.* Čiks. Kā balodis pērkli taisījis	• Pacietība • Pasakas galvenā doma • Pasaku salīdzināšana • Jautājumu un atbilžu zīmītes
	98.–103.	*Pēc J. Klīdzēja.* Cilvēka bērns	• Mazbērnu un vecvecāku savstarpējās attiecības • Monologs • Iztēles rosināšana
	104.–118.	Latviešu tautasdziesmas par mīlestību *K. Skalbe.* Kaķīša dzirnavas	• Spēja piedot • Varoņu raksturošana • Bērnam nozīmīgākās pasakas atziņas • Teksta dalīšana daļās
	9.–10. darba lapa		• Kaķīša dzirnavas
MĪLESTĪBA (5–6 stundas)	119.–123.	*G. Pūpolvalka.* Trīs māsas *V. Ancītis.* Dziesmiņa par Dzimteni	• Dzimtās vietas nozīmīgums • Plāna veidošana • Tēlu raksturošana • Galvenā doma • Pasakas turpinājuma sacerēšana
	123.–129.	*M. Cielēna.* Pilsētas māja un Lauku māja	• Mīlestība pret dzimto vietu • Atbilžu meklēšana tekstā • Bērna pieredzes aktualizācija

	129.–133.	*Ē. Kūlis.* Par ziediem rūķēnu priekam *V. Ļūdēns.* Vectētiņi	• Mīļo un tuvo cilvēku piemiņas saglabāšana • Bērnu pieredzes aktualizācija • Apraksts • Iztēles rosināšana
	133.–137.	*Ē. Kūlis.* Nikniķis dzīves dārzā *P. Brūveris.* Ko es daru, kad palieku viens	• Ģimenes mīlestība • "Pārdomu logs" – gūto atziņu un izjūtu formulēšana • Jaunrades darbs
	11. darba lapa		• Darbs ar informācijas avotu – TV programma
PRIEKS (6 stundas)	138.–141.	Latviešu tautasdziesmas par prieku *Latv. tautas pasaka.* Vilks, dzērve un vāvere *Pēc Aizsila Zīlītes.* Koki *A. Smagars.* Prieks	• Jēdzieni "prieks", "ļaunums" • Smieties un izsmiet • Plānošana • Dzejas valodas tēlainība
	141.–146.	*Pēc E. H. Porteres.* Priecāšanās spēle	• Kā pārvarēt skumjas un vientulību • Patiesu vērtību apzināšanās • Fantāzija
	146.–149.	*S. Silkalna.* Ačgārnā pasaule *A. Ivaska.* Ačgārni *J. Baltvilks.* Zaķis *Pēc M. Cielēnas.* Garastāvoklis	• Garastāvoklis. No kā tas atkarīgs • Dialogs • Paradoksu dzejoļi, to sacerēšana
	12.–13. darba lapa		• Labam garastāvoklim!
	149.–154.	*I. Ziedonis.* Baltā pasaka	• Ziemassvētku izjūtu izpausmes un noskaņa

PRIEKS		*Valdis.* Ziemassvētku dziesma	• Fantāzija, iztēle • Dialogs
	154.–159.	*V. Dindone.* Ziemassvētku vecīša lidmašīna *V. Ļūdēns.* Ziemassvētku prieks. *L. Vāczemnieks.* Prieks *M. Cielēna.* Ceļā uz Ziemassvētkiem	• Fantazēšana • Ziemassvētku dāvanas • Dzejas valodas tēlainība • Dzejoļu mācīšanās no galvas
		14. darba lapa	• Darbs ar sarakstu kā informācijas avotu

PASKAIDROJUMI PAR DARBU STUNDĀ

4. lpp.
Pēc I. Ziedoņa. * * *

Pieturas punkti
- Iepazīšanās ar mācību grāmatas "Zīle" I daļu
- Emocionāla attieksme
- Pārrunas pr aizvadīto vasaru

Pirmā latviešu valodas stunda varētu būt atvēlēta pārrunām par jauno mācību grāmatu "Zīle". Skolēni aplūko un izpēta mācību grāmatas iekārtojumu, vāku ilustrācijas. Skolotājs pastāsta skolēniem, ka šajā mācību grāmatā atšķirībā no 2. klases mācību grāmatām "Zīle" ir neparastāks tematu sadalījums. Skatoties satura rādītājā, skolēni secina, ka literārie darbi sadalīti 7 nodaļās. Skolotājs var rosināt bērnus padiskutēt par to, ko viņiem izsaka (kā viņi izprot) nodaļu virsraksti. Ievadstundā skolotājs varētu palasīt fragmentus no I. Ziedoņa grāmatas "Es, cilvēks, pasaulē".

Stundas nobeigumā skolotājs ar skolēniem pārrunā savus interesantākos vasaras piedzīvojumus.

5.–6. lpp.
Latviešu tautasdziesmas
Pēc I. Ziedoņa. **Skaistums**

Pieturas punkti
- Jēdziena "daiļš" noskaidrošana
- Kas ir daiļš cilvēks

Teksts un darbs ar to

Pamatā nodaļa veltīta daiļajam cilvēkos. Noskaidro, ka ar vārdu "daiļš" saprot ne tikai ārēji skaistu, bet arī tikumisku cilvēku.

Ārēji cilvēka skaistums latviešiem vienmēr ir saistīts ar tīrīgumu un kārtīgumu, ar saskaņu sejas vaibstos un apģērbā, ar staltu un iznesīgu augumu.

Latviešiem viens no daiļuma sinonīmiem ir "balts". Balta seja, baltas drānas ir latviešu tautumeitas skaistuma kritērijs. Tas tiek paplašināts un sasaistīts ar tikumiskajiem jēdzieniem. Tie ir piemīlīgums, maigums, jūtīgums, labsirdība sievietēs un vīrišķīgums, drosme, ass prāts vīriešos.

"Latvietim daiļums ir tikums, cieti turams, mācāms un rādāms visur, līdz ar mītiem soļiem un teikto vārdu. Vienlīdz iznesīgam jābūt kā ciemos, tā ceļā, tā mājās."

(*Arnolds Strazdiņš.* "Latviskā iznesība")

Jautājumi un uzdevumi

Papildus var noskaidrot jēdzienus:
daile – skaistums, daiļums; arī māksla, daiļrade;
daiļdarbs – daiļliteratūras sacerējums;
daiļrunīgs – tāds, kas spēj skaisti un pārliecinoši runāt;
daiļskanīgs – tāds, kas ir dzirdei patīkams, melodisks un skanīgs.

7.–9. lpp.
I. Ziedonis. **Pelēkā pasaka**

Pieturas punkti

- Krāsu dažādība
- Prasme saskatīt skaistumu
- Tēlaina valoda

Teksts un darbs ar to

Stundas ievadā pārrunā krāsu nozīmi pasaulē. Bez krāsām tā būtu garlaicīga un grūti būtu tajā arī dzīvot. Piemēram, cik neiespējami būtu pateikt, ko nozīmē luksofora gaismas signāli – apstāties vai braukt, ja nebūtu sarkanas vai zaļas gaismas. Arī dabai ir krāsaini signāli: spilgtā kokvardes krāsa brīdina citus dzīvniekus, ka varde ir indīga. Skaistās puķu krāsas pievelk bites vākt ziedu nektāru.

Aizpilda krustvārdu mīklu. Uzdevums – ierakstīt trūkstošos burtus tā, lai izveidotos krāsu nosaukumi. Pēc tam var pārrunāt, kur dabā redzamas šīs krāsas.

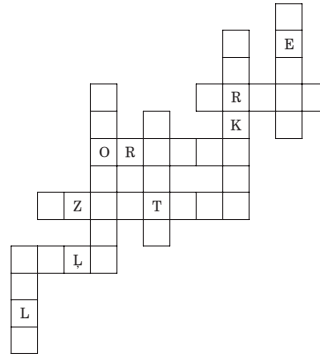

Mīklā minēta *zila, zaļa, dzeltena, violeta, oranža, balta, sarkana, brūna* un *melna* krāsa.

Pēc tam noskaidro, ka mīklā nav minēta pelēkā krāsa, un lasa I. Ziedoņa pasaku.

Jautājumi un uzdevumi

• Zīmējot zīmējumus, kuros ir krāsaini raksti, ieteicams izmantot Daces Eihmanes "Tādi raksti pūriņā" (Apgāda Zvaigzne ABC izdevums). Grāmata iepazīstina ar latviešu tautas ornamentiem. Var uzdot mājās rakstīt nelielu domrakstu.

• Dialogā starp krāsām katra krāsa aizstāv savu skaistumu. Uzteic to, kura pārliecinošāk to pierāda.

Stundas beigās rosina skolēnus izlasīt I. Ziedoņa "Krāsainās pasakas". Ja paliek laiks, lasa priekšā "Brūno pasaku", jo tā vairāk atbilst gadalaikam. Ar šīs pasakas lasīšanu var arī iesākt stundu.

9.–11. lpp.
L. Mālmeistars. **Sestdiena**
Ticējumi
Latviešu tautasdziesmas

Pieturas punkti

• Daiļa māja ir tīra un sakopta māja
• Uzkopšanas darbi

Teksts un darbs ar to

Tīra, kārtīga un gaumīgi iekārtota māja ir daiļa māja (dzīvoklis).

"Kopš senseniem laikiem latviešiem ir raksturīga vēlēšanās iekopt savu sētu atšķirīgu no pārējām, veidot tajā ģimenes tradīcijas, justies kā pilnvērtīgam saimniekam. Taču – lai cik atšķirīgām, šīm sētām bija arī kopīgas iezīmes. Par daiļām tika atzītas un pieņemtas tikai sakoptas mājas un druvas, tīri turēti celiņi uz ēkām un aku, puķu dobes pagalmā vai dārzā pie logiem un augļudārzi ar kuplām ābelēm."

(*Lija Brīdaka*. "Daiļums")

Ievadā skolēniem priekšā nolasa dažas tautasdziesmas un izspriež, ko tās māca, kādi darbi būtu veicami, lai māja un tās apkārtne būtu sakopta.

Glīti, meitas, dzīvojiet
Liela ceļa maliņā;
Gludu galvu, baltu muti,
Tīru namu, istabiņu.

Ko jūs, puiši, lielāties,
Kas jau jūs nepazina?
Viena pati karotīte –
Ar sūnām apaugusi.

Protu, protu, redzu, redzu,
Tais mājās slinkas meitas:
Logi, soli nemazgāti,
Mēslu čupa pagultē.

Laba tēva meita biju,
Labi sevi turējos:
Neturēju melna galda,
Ne gružainas istabiņas.

Ticējumi par tīrību mājās

• *Mēslus nevajag slaucīt pāri slieksnim, jo tad izslauka laimi.*
• *Divi nedrīkst kopā istabu slaucīt, citādi tie sastrīdēsies.*
• *Kad pagulti neizslauka, tad Laima garām iet.*
• *Nažus nedrīkst pa nakti atstāt uz galda, tad valda nabadzība.*
• *Ja meitas labi nekopj suņus un kaķus, tad tām kāzu dienā slikts laiks.*
• *Ja trauku lupatu labi nenogriež, tad būs puņķaini bērni.*
• *Svētdien nevajag strādāt, jo tad darbam nav svētības.*

Jautājumi un uzdevumi

1. Var sastādīt tabulu, pēc tam salīdzināt, kā katrs veic uzkopšanas darbus.

Mājas uzkopšanas darbs	Kā to dara

Mīklu atminējumi: *spilvens, gulta*.

11.–13. lpp.
I. Ziedonis. **Pasaka par nagu melnumiem**
M. Cielēna. **Īsta princese, īsts princis, īsta saule**

Pieturas punkti

• Tīrs un kārtīgs cilvēks

Teksts un darbs ar to

Ievadā neliela diskusija "Kāpēc ir patīkami būt tīram?"

Pēc tam uzdevums: atrodi vārdus, kuri tev palīdzēs tikt vaļā no netīrumiem!

Z	O	B	U	P	A	S	T	A
C	A	R	K	L	M	N	T	A
S	D	Š	A	M	P	Ū	N	S
N	O	C	D	V	A	N	N	A
E	Ļ	S	E	P	E	I	Z	T
D	B	L	D	U	Š	A	R	S
Ū	P	P	S	E	R	Ē	Ķ	Š

Vārdi: *zobu pasta, ūdens, bļoda, šampūns, vanna, ziepes, duša, šķēres*.

Jautājumi pēc teksta izlasīšanas:
Skopuļi mazgāšanos sauc par Lielo Katastrofu. Kāpēc?
Kā tu vari saukt mazgāšanos?

Jautājumi un uzdevumi
1. Organizējams grupu darbs. Katrai grupai savs uzdevums.

14.–16. lpp.
Latviešu tautas pasaka. **Zelta lietus un piķa lietus**

Pieturas punkti
- Čaklums
- Atalgojums par darbu

Teksts un darbs ar to
Stundas sākumā organizē diskusiju "Vai cilvēkam jābūt čaklam? Kāds no tā ir labums?". Pēc tam var aizpildīt tabulu.

Ko labu darīju vakar	Ko labu daru šodien	Ko labu darīšu rīt

Pēc teksta izlasīšanas pārrunā, vai arī dzīvē kāds slinkas meitas aplej ar piķi, bet čaklas – ar zeltu. Kāds ir atalgojums par čaklu, kārtīgi veiktu darbu?

Jautājumi un uzdevumi
3. Rakstura īpašības raksta tikai par pasakā attēloto pameitu un īsto meitu. Jāpārrunā, ka dzīvē ne vienmēr pameita ir čakla, bet īstā meita – slinka.
Tiem, kuriem patīk zīmēt, var ierosināt uzzīmēt abas meitas pēc atgriešanās mājās.

16.–17. lpp.
I. Zandere. **No galotnes, no lapotnes...**
Rainis. **Mākonītis un mākonīte**

Pieturas punkti
- Dabas daiļums
- Cilvēka un dabas mijiedarbība
- Klausīšanās prasmju attīstīšana

Teksts un darbs ar to

Tā kā mācību grāmatā stundai paredzēti divi dzejoļi, tad piedāvājam tekstu klausīšanās prasmju pilnveidošanai.

Jānis Baltvilks. **Dobums**

Sirmajai ābelei Zīlīšu dārzā ir gandrīz simts gadu. Tai sānos iztrupējuša zara vietā ir dobums. Sākumā tas bija mazs, un tur ligzdoja zīlītes. Vēlāk, kad dobums bija izdrupis lielāks, ābelē perēja strazdi. Bet nu arī strazdiem tas liekas par plašu un nemājīgu.

Šogad dobumā iemitinājusies zvirbuļu ģimene. Zvirbuļi nudien nav slinki. Viņi plašo dobumu piebāzuši pilnu ar zāļu stiebriem un saknītēm. Un tikai pašā krāvuma vidū atstājuši apaļu eju, pa kuru var nokļūt siltā un jaukā ligzdiņā.

1. variants

Rakstiski atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem (ar pilniem teikumiem).

Cik veca ir ābele dārzā?
Kas agrāk ligzdoja tās dobumā?
Kāpēc viņi pameta ligzdu?
Kas ābelē ligzdo tagad?
Kā putniņi ir iekārtojuši ligzdu?

2. variants

Uz tāfeles uzrakstīti nepabeigti teikumi. Uzdevums tos pabeigt un uzrakstīt.

Ābelei Zīlīšu dārzā ir _____ *. Tai sānos ir* _____ *. Agrāk tur ligzdoja* _____ *un* _____ *.*

Šogad dobumā iemitinājusies _____ *ģimene. Zvirbuļi nudien nav* _____ *. Dobums ir piebāzts ar* _____ *.*

Pa apaļu eju var nokļūt _____ *.*

Pēc skolēnu izvēles vienu no dzejoļiem mācās no galvas.

Papildu uzdevums pēc "Mākonītis un mākonīte" lasīšanas: *pastāsti vai uzraksti, kā tu jūties lietainā laikā!*

18.–20. lpp.
V. Mora. **Bērna lūgšana**
M. Kļava. **Godīgais zvirbulis**

Pieturas punkti

• Jēdzieni "gods", "godīgs"

Teksts un darbs ar to

Sākas jauna nodaļa "Gods". Stundas sākumā noskaidro, ko saprotam ar vārdiem *gods, godīgs*.

Godīgs – tāds, kura rīcība ir tikumīga, atklāta, apzinīga, arī pieklājīga. Godīgs cilvēks ir krietns, nepiekukuļojams un neuzpērkams. Dzīvot ar godu nozīmē dzīvot saskaņā ar savu senču tradīcijām, paražām, tikumiskajām vērtībām un normām.

Klasē diskutē par jautājumu "Kas ir gods un kas ir negods?". Skolēni sadalās grupās. Katra grupa izdomā gadījumu, kurā kāds dara kaut ko tādu, kas, viņuprāt, ir negods. Pēc tam situācijas pārrunā ar klasesbiedriem. Noskaidro, kāpēc situācijās minētās darbības tās veicējam godu nedara. Vai tajās tiek pārkāptas kādas morāles normas, vērtības? Nosauc – kādas!

Jautājumi un uzdevumi

• Kā tu izproti šos vārdus? Papildus var pārrunāt, ko nozīmē "parādīt godu", "goda vārti", "godasardze", "goda raksts", "goda nosaukums", "goda drēbes" u. c.

20.–22. lpp.

Latviešu tautas pasaka. **Zelta cirvis**

Latviešu tautasdziesmas

Pieturas punkti

• Taisnība un meli
• Sakāmvārdi

Teksts un darbs ar to

Jautājumi teksta izpratnei

1. Kur strādāja vecais vīriņš?
2. Kur viņam iekrita cirvis?
3. Kas izbāza galvu no ūdens?
4. Cik cirvjus ūdensvīrs rādīja vecajam vīriņam?
5. Ko vīriņš teica par zelta un sidraba cirvi?
6. Kāpēc ūdensvīrs viņam atdeva visus trīs cirvjus?
7. Kāpēc otrais vīrs nedabūja pat savu cirvi?

Pirmā tautasdziesma ietverta arī R. Paula dziesmā "Zinu, zinu". To var iemācīties dziedāt.

Zinu, zinu

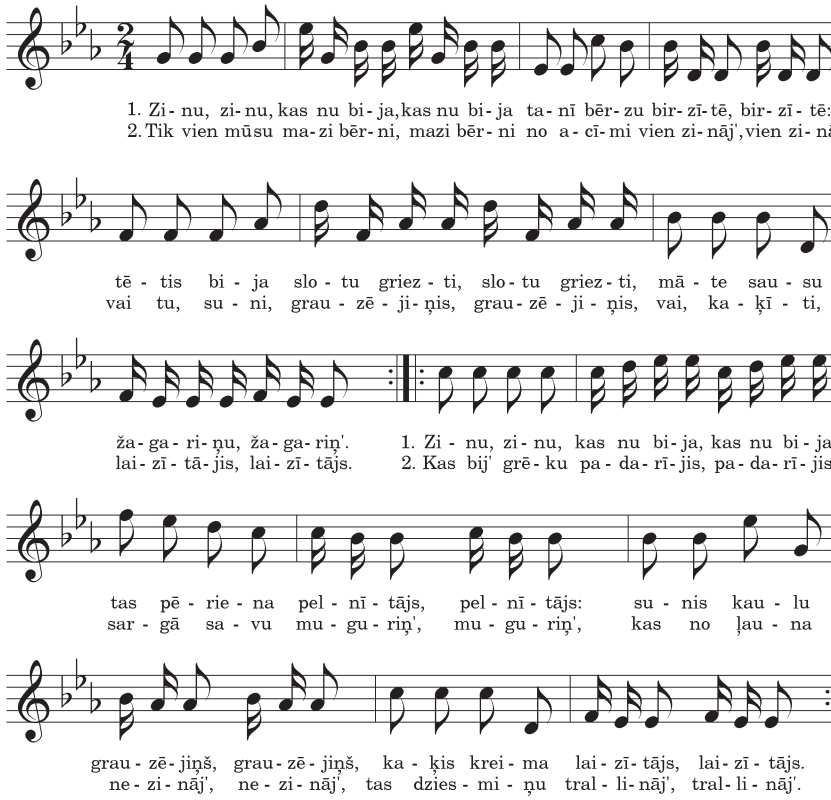

22.–25. lpp.
E. Salenieks. **Kas par vingrošanu!**

Pieturas punkti
- Solījumu došana. Godavārds
- Dialogu veidošana

Teksts un darbs ar to
Pēc teksta izlasīšanas pārrunā:
Kāpēc cilvēki dod solījumus?
Vai ir kaut kas tāds, par ko nevar dot solījumu?

Kas ir neapdomīgs solījums? Kādēļ cilvēki reizēm tādus dod?
Vai cilvēks ir atbildīgs par saviem solījumiem?

Ja tekstu grib atstāstīt, tad iepriekš sastāda plānu, jo stāsts ir garš.

Iespējamie plāna punkti

1. Neveiksme stundā.
2. Neapdomīgais solījums.
3. Dziļās pārdomas.
4. Suns – treneris.
5. Solījums izpildīts.

Jautājumi un uzdevumi

2. Pirms dialogu veidošanas var pārrunāt arī tādu variantu, ka Juris jūtas mazliet vainīgs par radušos situāciju un nemaz neuzstāj, lai Jānis turētu solījumu.

4. *Duksis kā viesulis, melnais negantnieks, sasodītais pinkainis, nabadziņš.*

25.–28. lpp.

Latviešu tautas pasaka. **Kaķis un pele**

Pieturas punkti

- Draudzība un meli
- Atstāstīšana, balstoties uz tekstu

Teksts un darbs ar to

Teksta izpratnes pārbaudei var veidot tabulu "Kurš teicis šos vārdus?".

Kaķis	Pele

"*Iedod man vienu plāceni! Šodien man jāiet kristībās.*"
"*Kas tad ir tavs krustabērns – dēls vai meita?*"
"*Ko tur bēdāties? Mums taču mežā ir tauku podiņš.*"
"*Iesim turp, ēdīsim taukus un kādu laiku būsim paēduši!*"
"*Kur tad tauki palikuši?*"
"*Kas tev par daļu, kur es gāju?*"
"*Apēdu taukus, apēdīšu arī tevi!*"

Tā kā teksts ir garš, tad māca atstāstīt, balstoties uz tekstu – skolēnam atļauj izmantot tekstu un laiku pa laikam tajā ieskatīties. Vecākajās klasēs skolēniem noderēs prasme izklāstīt informāciju, ielūkojoties tekstā. Metodiku sk. Ā. Ptičkinas "Lasīšanas mācība sākumskolā".

Jautājumi un uzdevumi

3. Var rakstīt vēstules formā.
4. Katrai grupai var dot arī savu jautājumu, kuru izlozē.
   1. Vai draugiem jābūt godīgiem vienam pret otru? Kāpēc?
   2. Vai tu kādreiz melotu, lai aizstāvētu draugu?
   3. Vai tu būtu uzticams, ja draugu nenosūdzētu?
   4. Vai tu būtu uzticams, ja draugu nosūdzētu?
   5. Vai ir atšķirība starp mānīšanos un patiesības noklusēšanu?

28.–29. lpp.
A. Goba. **Kā uzvesties mežā**

Pieturas punkti

- Dabas skaistums. Saudzīga attieksme pret to
- Sinonīmi

Teksts un darbs ar to

Pēc dzejoļa lasīšanas vēlreiz noskaidro, kā tika nosaukti Vēja bērni. Pēc tam stundu velta sinonīmu apguvei – iepazīstas ar "Latviešu valodas sinonīmu vārdnīcu skolām", citām sinonīmu vārdnīcām. Vingrinājumiem izmanto M. Filatovas "Latviešu valodas vingrinājumi sākumskolai – 3. daļa".

29.–31. lpp.
Pēc M. Kļavas. **Kur te ir taisnība?**
Sakāmvārdi

Pieturas punkti

- Viesmīlība un tās izmantošana
- Aprunāšana
- Sinonīmi

Teksts un darbs ar to

Turpinot mācīties par sinonīmiem, tekstā meklē sinonīmus vārdiem: *ierīkoja (iekārtoja), mājoklis (miteklis), mitinājās (dzīvoja), pats svarīgākais (pats galvenais), neskumt (nebēdāt), lūgt (aicināt).*

Iepriekš norādīt, ka šo vārdu sinonīmus varēs sameklēt pirmajās divās rindkopās.

Diskutēšanai par aprunāšanu var noderēt šādi jautājumi.

1. Vai tu labāk gribētu, lai tev pasaka tieši acīs kaut ko nepatīkamu vai lai tevi aprunā aiz muguras?

2. Kā tu pats biežāk rīkojies?

3. No kā atkarīgs tas, ka dažus cilvēkus aprunā biežāk, dažus – retāk?

4. Vai tu draudzētos ar cilvēku, kurš tevi aprunā?

31.–35. lpp.

Z. Skujiņš. "**Šlop, šlop**" **slimība**

Pieturas punkti

- Pieklājība
- Sinonīmi

Teksts un darbs ar to

Stāsta lasīšanai paredzēta 1 vai 2 stundas. Te var praktizēt skolotāja priekšā lasīšanu.

Jautājumi un uzdevumi

3. Pēc tam kad uzvedības noteikumi pa grupām uzrakstīti, skolotāja izdala lielāka formāta lapas un lūdz šos noteikumus vēlreiz glīti pārrakstīt un noformēt, lai varētu tos piestiprināt visiem redzamā vietā.

36.–41. lpp.

Latviešu tautasdziesmas

Pēc M. Kļavas. **Kā vāverēns Toms zīlītei Zuzītei palīdzēja**

K. Vinje. **Desmit vēlēšanās**

Pieturas punkti

- Jēdziena "labsirdība" noskaidrošana
- Aptaujas veikšana
- Izziņas veidošana

Teksts un darbs ar to

Pirms tekstu lasīšanas vēlams noskaidrot jēdzienus *labs* un *labsirdība*. Klasē var veikt "prāta vētru". Ikviena skolēna teikto, kas ir labsirdība, skolotājs uzraksta uz tāfeles. Vēlams, lai skolēns savu domu ļoti īsi pamatotu. Tad skolotājs vai klases labākais lasītājs nolasa tautasdziesmas. Izmantojot tautasdziesmas, uzrakstīto var papildināt vai gūt

apstiprinājumu jau uzrakstītajam. Tad seko teksta lasījums, uzsverot palīdzētprieku un nosodot egoismu. Stundas nobeigumā var zīmēt simboliskus žetonus, kurus varētu pasniegt labsirdīgiem cilvēkiem. Žetonus var izvietot klasē, veidojot izstādi.

Jautājumi un uzdevumi

1. (37.) Tabulas ieteicams izvietot tā, lai bērni ar tām varētu iepazīties. Var veidot nelielu konferenci, kur katrs dalībnieks aizstāv savu nodarbošanos, pamatojot, kāpēc viņš to dara, atbild uz klasesbiedru jautājumiem.

4. (38.) Pirms šī uzdevuma veikšanas kopīgi jānonāk pie secinājuma, kas īsziņā jāatspoguļo, kad to raksta, kur ar to sastopamies ikdienā.

Lasot Kares Viņjes stāstu "Desmit vēlēšanās", jārosina bērni atcerēties latviešu tautas pasakas, kurās pausta šāda pati galvenā doma.

Papildus var izlasīt latviešu tautas pasaku "Laima izpilda trīs vēlēšanās".

Laima izpilda trīs vēlēšanās

Laimesmāte, pa zemju zemēm šurpu turpu staigādama, bija dzirdējusi, ka daudzi cilvēki sūdzējās un sūrojās par viņu; tā nemaz nezināja, vai nu nopūsties jeb pasmieties par tiem.

Šī reiz vēlu vakarā gāja gar nabaga ļaužu mājiņu un dzirdēja tur iekšā daudz žēlabu un sūdzēšanos. Laimesmāte, to nevarēdama ilgāki panest, iegāja mājiņā, kur dzīvoja divi vecīši, un sacīja uz tiem: "Es jums trīs vēlēšanās tūdaļ piepildīšu. Tādēļ vēlieties tagad!"

"Ak," vecene sacīja, pagriezusies uz krāsni, kas nupat kurējās, "ak, kaut man še cepta desa būtu!"

Un lūk! Acumirklī desa ir uz oglēm un sāk cepties, ka čurkst vien. Bet vīrs, par sievas lielo dumjību sadusmojies, sacīja: "Kad tevi piķis ar visu desu! Kaut tā tev pie deguna pakārtos!"

Tavu brīnumu! Desa tiešām karājās sievai pie deguna. Divas vēlēšanās tā jau nelāgā kārtā bija pagalam. Kad nu desa nekā no deguna nebija nokratāma, ne noņemama, tad, protams, ka šie tagad neko citu nevarēja vēlēties, ka lai desa pazustu no deguna.

Beidzot Laimesmāte sacīja uz viņiem: "Tagad jūs gan nomanīsiet un sajēgsiet, ka jūsu sūdzēšanās par laimi ir gluži nelietīga. Tādēļ pieņemiet šo mācību: labas un pareizas vēlēšanās iziet tikai no labas sirds, bet visas ļaunas un nelietīgas vēlēšanās – tikai no ļaunas sirds."

Papildus var lasīt Valentīna Berestova stāstu "Ļaunrīt!" un Milana Koreja un Dobroslava Folla "Pieklājības skolu".

V. Berestovs

Ļaunrīt!

Mežs mostas, šalko, burzguļo, čaukst:

– Labrīt! Labrīt! Labrīt!

Pamostas arī vilcēni alā.

– Labrīt, māmiņ! Labrīt, tētiņ!

Vecāki sabožas. Cauru nakti viņi rikšojuši pa mežu, neko nav nokoduši un tāpēc dusmīgi.

– Rīts ne vienmēr ir labs, – rūc vilku māte. – Tāpēc kārtīgi vilki no rītiem liekas gulēt.

– Kucēni! – šņāc vilku tēvs. – Labāk būtu jūs man iekoduši, nekā teikuši tādus vārdus. "Labr-r-rīt!" Vai tā kārtīgiem vilkiem pieklājas sasveicināties?

– Bet kā tad, tētiņ? Mēs nezinām, – vilcēni smilkst.

Vilku tēvs padomāja, padomāja un ierēcās:

– Lūk, tā! Ļaunrīt, bērni!

– Ļaunrīt, tētiņ! Ļaunrīt, māmiņ! – priecīgi sveicina vilcēni.

Viņi tik sajūsmināti spiedz, saucot šos briesmīgos vārdus, ka vecāki neiztur:

– Labrīt, mazulīši! Labrīt!

M. Korejs, D. Folls

Pieklājības skola

Jau tālā senatnē, kad cilvēki vēl neprata runāt, viņi dažreiz satikās mežā un sveiciena vietā kaut ko norūca. (Dažs labs tā dara vēl šodien, bet ar to gan nav ko lepoties.) Mamutu mednieki pieklājīgi pacēla pīķi vai akmens cirvi un apmainījās pāris vārdiem. Īsāk sakot: SASVEICINĀJĀS. Arī ēģiptieši, kas būvēja savas piramīdas, sasveicinājās, tāpat arī indieši un ķīnieši, un grieķi, un barbari, un tatāri, un avārieši-klejotāji, un pirmie zemes kopēji. Vergi sveicināja savus kungus, kungi – dāmas, padotie – bruņiniekus, bet bruņinieki – citus bruņiniekus vai karali utt. Amatnieki sveicināja savus meistarus, bet skolēni – skolotājus, paziņa – paziņu, draugs – draugu, cilvēks – cilvēku. Tiklīdz kāds satika otru, viņš to sveicināja. Dažreiz tādēļ, ka tas bija nepieciešams, vai tādēļ, ka tā bija pieņemts, bet visbiežāk pieklājības dēļ vai aiz cieņas pret otru cilvēku. Un tā ļaudis sasveicinās vēl līdz šai dienai. Ja cilvēks nesveicina, – tas ir neglīti. Bet, ja viņš neatbild uz sveicienu, tas ir vēl ļaunāk. Par to vecos laikos izsauca uz divkauju.

Vai mūsdienās cilvēki cits citu sveicina citādi nekā senāk? Kā nu kuro reizi. Nu, piemēram, bruņinieki; viņi bija iekalti bruņās, galvā lika metāla ķiveri ar nolaistu sejsegu. Sasveicinoties viņi gribēja zināt, ar ko nācies sastapties. Tādēļ pacēla sejsegu. Lūk, šo kustību tagad atdarina KARAVĪRI. Agrāk roku pacēla pie sejsega, tagad – pie cepures, kaut arī tagad vairs neviens nevalkā ne bruņas, ne metāla ķiveri. Vai arī ņemsim tādu paradumu kā cepures pacelšana. Senajā Romā vergiem, satiekoties ar kungu, bija jānoņem cepure, lai parādītu savu noskūto galvu – verdzības zīmi. Nu bet musketieri? Ja viņi ar savu platmalaino, spalvām rotāto cepuri klanītos līdz zemei, tad pat deguns nebūtu redzams. Tādēļ

viņi palocīdamies ar cēlu kustību noņēma cepuri. Redziet, kā tas sācies, un arī tagad cilvēki sasveicinoties pēc sena paraduma mēdz pacelt cepuri.

41.–46. lpp.
U. Auseklis. **Pasaka par kādu dārgumu**
A. Goba. **Trejādi zirņi**

Pieturas punkti
- Pieklājība un laipnība
- Emocionāli vērtējoša attieksme
- Prognozēšana

Teksts un darbs ar to

Stāsta lasīšanai paredzēta 1 vai 2 stundas. U. Ausekļa "Pasaka par kādu dārgumu" ir filozofiskām atziņām bagāts teksts, tādēļ, lai bērni to labāk uztvertu, ieteicams atsevišķus fragmentus lasīt skolotājam.

Pirms stāsta lasīšanas bērni prognozē, par ko būs stāstīts, kas varētu būt vislielākais dārgums. Izteiktie minējumi paliek uzrakstīti uz tāfeles līdz stundas beigām, kad tiek noskaidrota atbilde. Lasot šo tekstu, uzmanība jāpievērš valodas tēlainībai.

Jautājumi un uzdevumi

5. (44.) Šo uzdevumu var veikt rakstiski.

4. (44.) Šo uzdevumu var izvērst un noskaidrot, kā rīkoties, lai Tītiņa novēlējums īstenotos. Ieteicams veidot šādu tabulu.

Ko vari izdarīt pats	Kas jādara citiem

6. (44.) Šo uzdevumu var attīstīt un veidot kā diskusiju vai projektu.

46.–51. lpp.
Viks. **Pasaka par AC un ĀAC**

Pieturas punkti
- Svētki mūsu dzīvē
- Apsveikumi, to rakstīšana
- Prognozēšana
- "Domu kartes" veidošana

Teksts un darbs ar to

Stāsta lasīšanai paredzētas 1–2 stundas. Pirms teksta lasīšanas vēlams prognozēt, par ko varētu būt šis stāsts. Kopīgi jānoskaidro, kāpēc rodas vārdu saīsinājumi. Vārdus bieži saīsina vārdnīcās, darījumrakstos, pierakstu kladēs. Tā var ietaupīt laiku rakstot un var arī vairāk pierakstīt. Taču arī vārdu saīsināšanā jāievēro zināmi nosacījumi. Jārosina bērni pastāstīt, kur viņi sastapušies ar vārdu saīsinājumiem, kā šos saīsinājumus izmantojuši paši.

Jautājumi un uzdevumi

6. Noteikumus ĀAC iedzīvotājiem visi klases skolēni var izstrādāt kopīgi vai arī grupās. Konstatē, vai šie noteikumi izmantojami arī klases dzīvē, lai nerastos ķildas.

7. Kopīgo atklātni ieteicams veidot vizuālās mākslas stundā. Atklātne jānoliek labi redzamā vietā.

Stundas gaitā noteikti jāatsauc atmiņā, kādi noteikumi jāievēro, rakstot atklātnes.

Skolēni var veidot arī "domu karti" par svētku dienām.

Domu karte

"Domu kartē" var gan apkopot informāciju, gan uzskatāmā veidā fiksēt savas domas un idejas uz papīra.

Baltas papīra lapas centrā ieraksta tēmu un apvelk ap to apli. Stari veido apakštēmas. Arī apakštēmas var sīkāk sazaroties, tās var ilustrēt ar nelielu zīmējumu vai simbolu. "Domu kartē" var pārvietoties no vienas tēmas uz citu, veiksmīgi fiksējot visas idejas.

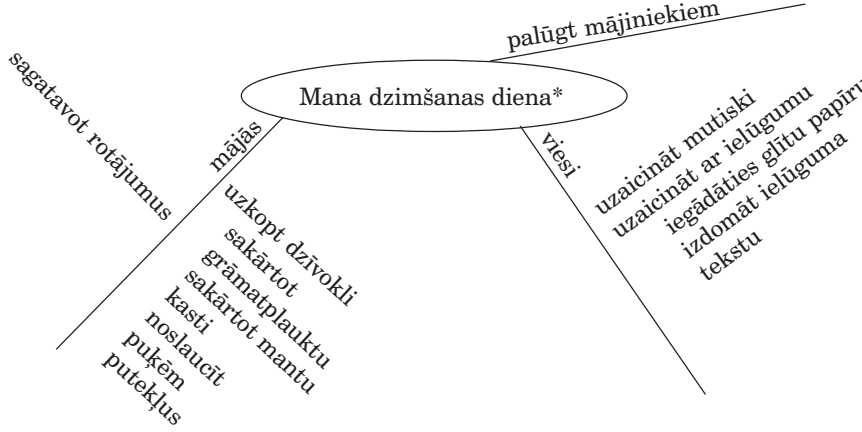

*"Domu karti" var veidot arī par citām svinamām dienām un svētkiem.

52.–59. lpp.
A. Linē. **Putnubiedēkļa sapnis**
J. Baltvilks. **Putnubiedēklis, lietus un zvirbulis**

Pieturas punkti
- Lugas lasīšana
- Raksturu pretstati
- Prognozēšana

Teksts un darbs ar to

Pirms teksta lasīšanas ieteicams pārrunās atsvaidzināt zināšanas par to, kā lasāma luga (darbojošās personas, darbojošos personu teksts, remarkas).

Lugu ieteicams inscenēt. Lasot lugu, jāpievērš uzmanība Putnubiedēkļa tieksmei kļūt labākam, gudrākam.

Jautājumi un uzdevumi

3. (57.) Šo tabulu ieteicams veidot, strādājot pāros.

6. (58.) Šo uzdevumu ieteicams veikt rakstiski. Interesantākos radošos darbus derētu nolasīt, tad var nolasīt lugas turpinājumu.

7. (58.) Ieteicams zīmēt ne tikai tēlus, bet arī izveidot vienkāršas maskas, lai tās varētu izmantot inscenējumā. Var veidot arī komiksu par Putnubiedēkļa gaitām.

Var veidot arī "žurnālistu" jautājumus Putnubiedēklim. Viena grupa iejūtas Putnubiedēkļa, otra – žurnālistu tēlā. Žurnālisti sagatavo jautājumus. Piemēram.

Kas tevi visvairāk iepriecina?
Kāda ir tava karstākā vēlēšanās?
Kādi ir tavi trūkumi?

Putnubiedēklim, ņemot vērā autora doto tēla raksturojumu, uz tiem jāatbild.

60.–64. lpp.
Dž. Velša-Eiždlanda. **Draugs – tas ir kāds, kas tevi mīl**
Dz. Rinkule-Zemzare. **Draudzības spēks**

Pieturas punkti
- Draudzības spēks
- *Pārdomu logs*: gūto atziņu un izjūtu formulēšana pēc lasītā
- Darbs pārī – salīdzināšana

Teksts un darbs ar to

Šajā stundā tūlīt pēc teksta lasīšanas iesakām izmantot *Pārdomu logu*. Šim nolūkam nepieciešama lapa (ieteicams A4 formāts), kura tiek sadalīta 4 daļās (kā loga rūtis). Katrai loga rūtij uzraksta virsrakstu. Pirmajā rūtī skolēni zīmē redzes gleznu, saistītu ar tekstu. Otrajā rūtī skolēni raksta vārdus vai teicienus, kurus viņi negribētu aizmirst. Var arī dot speciālu uzdevumu, kā tas šajā gadījumā dots mācību grāmatā – rakstīt vārdus vai teicienus, kas raksturotu puķuzirnīti, vārpatu un saulgriezi. Trešajā rūtī skolēns ieraksta no teksta gūtās atziņas. Pēdējā rūtī apraksta savas izjūtas, lasot tekstu. Šādu *Pārdomu logu* var izmantot, strādājot arī ar citiem tekstiem. *Pārdomu logs* veidojams individuāli. Skolotājs darba gaitā var pieiet pie kāda skolēna, uzmundrināt viņu, pajautāt viņam, piemēram, ko skolēns domājis, zīmējot konkrēto zīmējumu. Tā skolotājs iesaistās dialogā ar skolēnu. Kad *Pārdomu logi* piepildīti, skolēni strādā pāros un iepazīstina viens otru ar savu darbu un pārrunā, meklējot līdzīgo un atšķirīgo paveiktajā darbā. Ieteicams pēc tam klasē kopīgi pārrunāt gūtās atziņas. Ja kāds skolēns vēlas, viņam var piedāvāt iespēju *Autora krēslā* ar savu *Pārdomu logu* iepazīstināt pārējos skolēnus, kuri savukārt var izteikt savas pozitīvās atsauksmes un uzdot jautājumus.

Vēl šajā stundā ar riņķu palīdzību var salīdzināt, kas kopīgs un atšķirīgs (izskata un rakstura ziņā gan no teksta, gan no bērniem zināmiem reāliem faktiem) puķuzirnītim, vārpatai un saulgriezei.

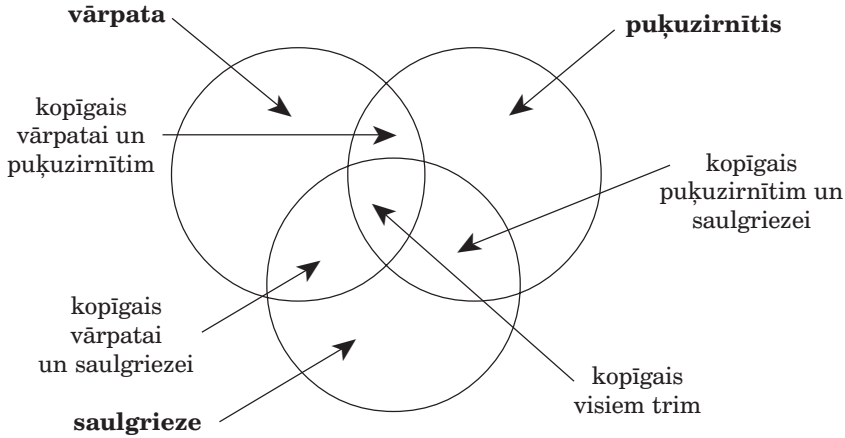

Interesants ir arī uzdevums, kurā skolēniem jāuzraksta, piemēram, kas notiktu, ja nebūtu saulgriezes.

64.–66. lpp.
N. Dimants. **Cerība**

Pieturas punkti
- Dzīves jēga – būt noderīgam
- Vientulība
- Iztēles rosināšana

Teksts un darbs ar to

Teksts "Cerība" ir filozofisks teksts. Lai ieinteresētu bērnus lasīt šo tekstu, lai būtu vieglāk uztvert teksta saturu un izprast galveno domu, iesakām pirms tā lasīšanas noskaidrot, ko katrs bērns saprot ar vārdu *cerība*.

Strādājot ar tekstu, ieteicams pārrunāt par vientulību. Vai būt vientuļam vienmēr ir slikti? Pārrunāt par tiem brīžiem, kad nepieciešams pabūt vienam. Vēlams "izlobīt" domu – ja esi kādam vajadzīgs, vari būt noderīgs, ir jēga dzīvot.

Ja skolēni šajā stundā ir atraisīti, labi izpratuši tekstu, aktīvi piedalījušies sarunā, tad stundas beigās varētu uzrakstīt piecrindi (dzejoli, ko veido 5 rindiņas) pēc šāda modeļa.

1. Pirmā rindiņa ir viens vārds (parasti lietvārds), kas raksturo izvēlēto tēmu. Šoreiz tas varētu būt vārds *cerība*.

2. Otrā rindiņa ir dotās tēmas apraksts divos vārdos (divos īpašības vārdos, bet ne vienmēr).

3. Trešajā rindiņā ir trīs vārdi, kas raksturo darbību dotās tēmas ietvaros.

4. Ceturtā rindiņa ir no četriem vārdiem veidota frāze, kas raksturo izjūtas par doto tēmu.

5. Pēdējā rindiņā ir viens vārds – sinonīms, kas vēlreiz izsaka tēmas būtību.

Piecrindes piemērs
Draudzība
Patiesa, stipra.
Nāk no sirds.
Gan priekos, gan bēdās.
Sadarbība.

66.–70. lpp.
Dz. Rinkule-Zemzare. **Ežapuķe**

Pieturas punkti
- Rakstura īpašības, to grupēšana
- Salīdzinājums

Teksts un darbs ar to

Ieteicams ar šo tekstu strādāt divas vai vairākas stundas pēc kārtas, nepārceļot daļu darba uz nākamo dienu.

Stundas sākumā, lai rosinātu bērnus darbam, iesakām nelielās grupās vai pāros vienoties un uzzīmēt, kāda varētu izskatīties ežapuķe. Pēc tam uz šīs pašas lapas īsi (apmēram 5 teikumos) uzrakstīt savas progozes, par ko būs stāstīts pasakā "Ežapuķe".

Pārrunājot tekstu, papildus iesakām diskusiju tematu "Skaists/neglīts", ietverot šeit gan ārējo, gan iekšējo skaistumu (izskats, rīcība...). Diskusijas uzsākšanai rosina skolēnus izteikt, kādas asociācijas viņiem saistās ar vārdiem "skaists" un "neglīts". Var rosināt skolēnus sagrupēt 1. uzdevumā dotās rakstura īpašības. Ieteicams salīdzināšanai izvirzīt jautājumu: *ārēji skaists, bet vai vienmēr arī raksturā skaists?*

Kad skolēni ir atraduši tekstā salīdzinājumus, viņi var veidot savus salīdzinājumus par tekstā minētajiem tēliem un ne tikai par tiem.

Papildus var veikt arī šādu uzdevumu. Skolēni uz lapām vai burtnīcā salīdzina sevi ar kādu no pasakā minētajām puķēm. Uzdevumu veic pēc šāda parauga.

Es līdzinos _____ *, jo ...*
(puķes nosaukums)

Es nelīdzinos _____ *, jo ...*
(puķes nosaukums)

Šo tekstu var lasīt arī lomās.

70.–72. lpp.
E. Blaitona. **Stāsts par Laimīgo**

Pieturas punkti
- Prognozēšana
- Cilvēka un dzīvnieka savstarpējās attiecības
- Reportāža

Teksts un darbs ar to

Ja iepriekšējā mācību gadā skolēni ir strādājuši ar "Zīli" 2. klasei, pēc "Stāsta par Laimīgo" lasīšanas iespējams atsaukt atmiņā kādu stāstu ar līdzīgu sižetu no 2. klases grāmatas (*E. Liegute.* Pats labākais suns pasaulē).

16. Pirms uzdevuma veikšanas ieteicams sameklēt laikrakstos dažas reportāžas par kādu notikumu (piemēram, sportā, sadzīvē utt.), iepazīties ar to rakstīšanas stilu. Noskaidrot, kas būtu jāievēro, rakstot

reportāžu (īss notikuma apraksts, pateikts pats galvenais, secība...). Vēlams izveidot reportāžas shēmu (pieturas punktus) un pēc šīs shēmas veidot savu reportāžu par notikumu stāstā.

72.–76. lpp.
M. Cielēna. **Tauriņš, tauriņa ēna un Leons**

Pieturas punkti
- Draugu un līdzcilvēku iepriecināšana
- Iztēles rosināšana
- Attieksme pret cilvēkiem ar īpašām vajadzībām

Teksts un darbs ar to

Ieteicams ar šo tekstu strādāt divas vai vairākas stundas pēc kārtas, nepārceļot daļu darba uz nākamo dienu.

Izlasot šo tekstu, būtu vēlams pievērst uzmanību sarunai par to, ka Leons ir invalīds. Jārosina skolēni atbrīvoties no aizspriedumiem pret cilvēkiem ar speciālām vajadzībām. Ja skolotājs nav psiholoģiski gatavs runāt par šo tēmu, tad labāk to neskart.

Stundas gaitā pēc skolotāja ieskatiem var spēlēt spēli, kura ļauj izpētīt, kā aizspriedumi ietekmē mūsu izvēles iespējas un izjūtas ikdienas dzīvē.

Nepieciešams:
- vieta, kur visi spēles dalībnieki varētu nostāties vienā līnijā;
- iepriekš sagatavotas kartītes ar lomām katram dalībniekam.

Lielā telpā vai laukumā lūdz spēles dalībniekus nostāties vienā rindā un izdala katram kartīti, uz kuras uzrakstīta viena no turpmāk nosauktajām lomām (dalībnieki to nedrīkst atklāt pārējiem līdz pat spēles beigām):

- meitene, kurai nav tēta,
- meitene, kura pārvietojas ar kruķu palīdzību,
- tuvredzīgs zēns,
- skolēns ar izcilām zināšanām,
- zēns invalīdu ratiņos,
- lielas firmas vadītāja dēls,
- zēns, kuram ir 6 brāļi un māsas,
- tuvredzīga meitene,
- zēns, kuram nav mammas,
- skolas direktora dēls,
- otrgadnieks,
- meitene invalīdu ratiņos,
- ārsta meita,
- skolotājas dēls,

♦ ļoti apaļīga meitene,
♦ rudmatis zēns,
♦ zēns, kas runājot nedaudz stostās,
...

Kad dalībnieki nostājušies vienā rindā un iejutušies savā lomā, skolotājs paskaidro, ka lasīs jautājumus. Ja uz jautājumu dalībnieks var atbildēt ar "jā", tad viņam jāsper solis uz priekšu. Ja "nē", tad jāpaliek uz vietas.

Jautājumi

Vai tu vari
♦ vadīt klases dekorēšanu Lieldienām (Ziemassvētkiem, karnevālam u. tml.),
♦ būt pārliecināts, ka klasesbiedri tevi neizsmies,
♦ piedalīties visos klases pasākumos,
♦ būt pārliecināts, ka skolotāji tevi novērtē objektīvi,
♦ griezties pēc palīdzības pie klases stiprākā zēna,
♦ piedalīties klases priekšnesumā,
♦ būt pārliecināts, ka tavi klasesbiedri tevi atbalstīs un palīdzēs,
♦ piedalīties klases pārgājienā,
♦ stundu starpbrīžos iziet parotaļāties skolas pagalmā,
♦ pēc brīvdienām visai klasei pastāstīt par kādu aizraujošu piedzīvojumu tajās,
♦ šad un tad izmaksāt draugam saldējumu,
♦ bieži apmeklēt karuseļus,
♦ plānot, ko darīsi vasarā,
...

Kad visi jautājumi uzdoti, dalībnieki paliek tajās vietās, cik tālu katrs ir aizgājis. Pēc kārtas lūdz dalībniekiem atklāt savu lomu pārējiem un pastāstīt, kā viņi jutās (paši par sevi šajā lomā, par cilvēkiem, kas atradās priekšā vai aizmugurē). Var arī pajautāt, vai bija kāds jautājums, kas sevišķi satrieca vai izraisīja citas izjūtas.

Dot kādu laiku, lai spēles dalībnieki "atgūtos". Tad, atgriezušies vietās, sāciet plašāku diskusiju.

Šis uzdevums var būt ļoti nozīmīgs, lai saprastu, kāda mēdz būt apkārtējo izturēšanās ar aizspriedumiem, un izjustu apkārtējo negatīvo attieksmi pret cilvēkiem ar īpašām vajadzībām.

Atkarībā no spēlei izvirzītā mērķa var mainīt tēlus un jautājumus.

Šo spēli iesakām spēlēt tikai tādā gadījumā, ja skolotājs ir pārliecināts, ka sasniegs vajadzīgo rezultātu, un skolēni jau ir spēlējuši līdzīga rakstura spēles, kā arī tad, ja klasē nav neviena bērna ar šādām speciālām vajadzībām.

(Pēc kursu "Cilvēktiesību izpratnes veidošana sākumskolā" materiāliem)

77.–82. lpp.
Latviešu tautasdziesmas par darbu
I. Ziedonis. **Lāču pasaka**

Pieturas punkti
- Darba tikums
- Salīdzināšana
- Pasakas sacerēšana

Teksts un darbs ar to

Darbs paredzēts 2–3 stundām.

Ieteicams uz šo stundu gan bērniem, gan skolotājam paņemt līdzi savas rotaļlietas – lāčus.

Veicot salīdzināšanu 3. uzdevumā, ieteicams veidot salīdzinošos riņķus.

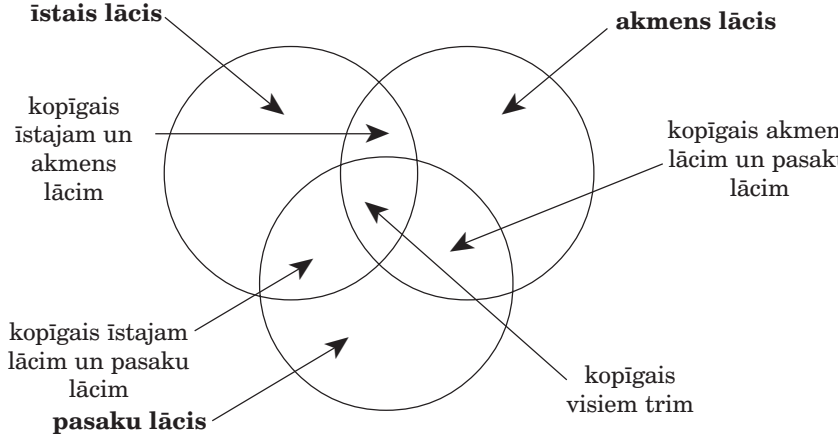

Lai aizpildītu riņķus, skolēns var izmantot pasakā sniegto informāciju un savas zināšanas par dzīvu lāci, lāča akmens skulptūru un pasaku lāci.

Pasakā lācis izdomā jaunus nosaukumus – kurkuļogas, varžogas. Skolēni var veidot savus salikteņus pēc šī parauga, ņemot vērā asociācijas, piemēram,

ķirbis – ziloņoga, jo tas ir ļoti liels,
mellene – ķēpoga, jo, tās lasot, nosmērējas rokas.

Mīklas atminējums – *lācim*.

82.–86. lpp.
Ē. Kūlis. **Pienākumu pasaka**

Pieturas punkti
- Steiga darbā
- Teksta galvenā doma sakāmvārdā
- Radošais darbs grupās, pašizpausmes veicināšana

Teksts un darbs ar to

Tests teksta izpratnei
Izvēlies pareizo atbildi!

1. Abiem rūķēniem pienākumi sākās
   - ♦ vakarā
   - ♦ no paša rīta
   - ♦ pusdienlaikā
2. Katram rūķim un rūķēnam piederēja
   - ♦ divi koki
   - ♦ viens krūms
   - ♦ viens koks
3. Rūķiem un rūķēniem jāpārkrāso visu koku lapas
   - ♦ rudens naktī
   - ♦ vasaras naktī
   - ♦ pavasara naktī
4. Rūķiem nevajadzēja krāsot
   - ♦ ozolus un bērzus
   - ♦ skujkokus
   - ♦ papeles un liepas
5. Niķis gribēja nokrāsot lapas
   - ♦ ātrāk par brāli Riķi
   - ♦ lēnāk par brāli Riķi
   - ♦ reizē ar brāli Riķi
6. Niķis nokrāsoja sava bērziņa lapas
   - ♦ zeltainas
   - ♦ rudas
   - ♦ zilas
7. Rūķu tētis un rūķu mamma
   - ♦ sarāja Niķi
   - ♦ nolēma palīdzēt bērnam
   - ♦ nolēma nekad vairs Niķim neuzticēt krāsošanu

Šajā stundā var "paspēlēties" ar krāsām un krāsu nosaukumiem.

87.–94. lpp.
A. Upīts. **Pie kunga**

Pieturas punkti
- Slinkums
- Lugas teksta organizācija
- Lugas lasīšana
- Saraksta veidošana
- Praktiska darbošanās grupās (skatuves makets, raksturojumu atspoguļošana tērpos)

Teksts un darbs ar to

Darbs paredzēts 2–3 stundām + rokdarbu stundas. Ideāli būtu, ja ar šo tekstu varētu strādāt visu dienu.

Pirms fragmenta lasīšanas ieteicams skolēnus iepazīstināt ar Andreja Upīša grāmatu "Sūnu Ciema zēni" (īsumā) vai lugu "Laimes lācis", lai skolēni labāk izprastu lugas fragmentā attēloto darbību.

Ieteicams pārrunāt, kā lasa lugu, kuras vietas lasa skaļi un kā lasāmais teksts ir noformēts lugā. Kuras vietas lasa klusi, lai uzzinātu, kādā intonācijā runāt tekstu, kā darboties aktierim. Kur atrast informāciju par skatuves noformējumu, darbojošos personu uznākšanu utt.

Lasot lugas fragmentu, ieteicams kādu skolēnu (īpaši vērīgu lasītāju) iecelt par suflieri, kurš palīdzētu sekot līdzi tekstam un vajadzības gadījumā čukstus suflētu.

Pārrunāt, kas izsmiets lugas fragmentā.

Par 3. uzdevumu

Scenogrāfu grupa varētu veidot skatuves maketu, izmantojot visdažādākos pieejamos materiālus (kastītes, kociņus, salmus, papīru utt.). Varbūt to var veidot no LEGO vai citiem klucīšiem. Kostīmu mākslinieki var izmantot vecus tapešu ruļļus vai cita veida lielas papīra loksnes, uz kurām sākumā uzzīmē cilvēka kontūru (apvelk apkārt kontūru kādam skolēnam, kurš nogūlies uz papīra lapas). Lugas fragmentā par dažiem tēliem ir apraksts. To vajadzētu ņemt vērā, veidojot tērpu (zīmējot, līmējot utt.). Par pārējiem vajadzētu iztēloties, kā tie varētu izskatīties, kāds varētu būt to apģērbs, kāds "amata rīks" rokās utt., ņemot vērā viņa vārdu un darbu.

Pirms ķerties pie tēlu veidošanas un skatuves noformējuma, nepieciešams pārrunāt lugas darbību, akcentējot lielo slinkumu un citas rakstura īpašības, kas piemīt lugas tēliem. Bērni paši pēc teksta lai izdara secinājumus, kāda ir katra lugas persona. Kad darbs paveikts, katrai grupai, prezentējot veikumu, vajadzētu pamatot, kādēļ tēls izskatās tieši tāds.

94.–98. lpp.
Latviešu tautas pasakas. **Čiks**
Kā balodis pērkli taisījis

Pieturas punkti
- Darbs jāmācās pacietīgi
- Pasakas galvenā doma
- Pasaku salīdzināšana
- Jautājumu un atbilžu zīmītes

Teksts un darbs ar to

Pirms pasakas "Čiks" lasīšanas būtu svarīgi noskaidrot, ko skolēni zina par kalēju, smēdi, kalēja darbu, darbarīkiem, kalšanas procesu u. tml. Tā kā lielākajai daļai skolēnu pasakas darbība varētu būt nesaprotama, nepieciešams jau stundas sākumā pārrunāt visus iepriekš minētos jautājumus. Vēl interesantāk būtu, ja kādu dienu iepriekš būtu iespēja doties ekskursijā uz Turaidu, kur var praktiski iepazīties ar kalēja darbu, pat savu roku iemēģināt šajā lietā. Protams, ja tuvākajā apkārtē ir kāds kalējs, tad jādodas viņu apciemot.

Pēc pasakas "Čiks" lasīšanas darbu var turpināt, rakstot zīmīšu jautājumus (3. uzd.).

Tests teksta uzpratnei

1. Kungs lika kalējam sataisīt
   - ragavas
   - arklu
   - karieti
2. Kungs nolēma
   - paklusām noskatīties kalēja darbu
   - kārtīgi iemācīties kalēja darbu
   - kučierim iemācīt kalēja darbu
3. Darbus smēdē kungs sadalīja šādi:
   - kučieris kals, kungs pūtīs plēšas
   - kungs kals, kučieris pūtīs plēšas
   - kungs kals, kučieris vēros
4. Sanumurē šos darbus secībā, kādā tos veica kungs, kučieris un saimnieks!
   - ☐ uzrāva dzelzi uz laktas
   - ☐ sabēra ogles
   - ☐ ielika dzelzi ugunī
   - ☐ sita dzelzi ar veseri
   - ☐ pūta plēšas
5. Atrodi lieko!

Lemeši, cirvis, izkapts, nazis, īlens, čiks.

6. Saimnieks par darbu
   - samaksāja kungam naudu
   - piebēra kungam pilnu maisu ar kviešiem
   - nopēra kungu

Šajā stundā iespējams "paspēlēties" ar vārdiem, kuriem vienāda rakstība, bet nozīmes dažādas: *vesels, plēšas, lakta* ... Bērni var arī paši iedomāties šādus vārdus, piemēram, *zāle, zīle* ...

Pārrunājot darbību abās pasakās, ieteicams saistīt to arī ar bērnu pieredzi. Varbūt arī skolēni var pastāstīt kādu interesantu gadījumu, kad darbs nav izdevies tikai paša nepacietības dēļ.

98.–103. lpp.
Pēc J. Klīdzēja. **Cilvēka bērns**

Pieturas punkti
- Mazbērnu un vecvecāku savstarpējās attiecības
- Monologs
- Iztēles rosināšana

Teksts un darbs ar to

Izlasot tekstu, skolēni varētu uzdot jautājumus, kurus viņi gribētu noskaidrot vai par kuriem gribētu runāt. Arī citās stundās pēc tekstu lasīšanas ieteicams piedāvāt bērniem iespēju JAUTĀT un turpmāko sarunu balstīt uz bērnu jautājumiem.

Papildus mācību grāmatā piedāvātajam darbam ar tekstu iesakām visu tekstu vai tā daļu lasīt vēlreiz, pārveidojot 1. personā (Boņs – es). Šādu darba veidu iesakām veikt klasēs, kur nav problēmu ar lasīšanas tehniku, jo bērnam, veicot šo uzdevumu, jāspēj vienlaikus veikt vairākas darbības – lasīšanu, prognozēšanu, pārveidošanu utt.

Pēc tam skolēni var izvēlēties kādu fragmentu un iemācīties pastāstīt 1. personā, kur skolēns darbojas kā Boņs.

104.–118. lpp.
Latviešu tautasdziesmas par mīlestību
K. Skalbe. **Kaķīša dzirnavas**

Pieturas punkti
- Spēja piedot
- Varoņu raksturošana
- Bērnam nozīmīgākās pasakas atziņas
- Teksta dalīšana daļās

Teksts un darbs ar to

Šai pasakai ir sagatavotas 2 darba lapas (sk. *Zīle. Latviešu valoda 3. klasei. Darba lapas I).*

Darbs paredzēts 3–4 stundām.

Tā kā teksts ir apjomīgs, iesakām kādu tā fragmentu lasīt skolotājam skaļi, piemēram, fragmentu, kurā aprakstītas ķēniņa bēdas.

Skolēniem ir dots uzdevums – uzzīmēt dzirnavas kaķīša un melnā runča laikā. Vēlams parādīt skolēniem foto vai zīmējumos ūdensdzirnavas, kā arī pārrunāt ar skolēniem, kā izskatās ūdensdzirnavas. Iespējama arī ekskursija.

Pārspriežot tekstu, uz visiem jautājumiem nevar atbildēt viennozīmīgi. Piemēram, apspriežot jautājumu, vai kaķītis pareizi rīkojās, ieķīlādams dzirnavas, skolēni var strādāt pāros. Viens pāris uzraksta argumentus, pamatojot domu, ka kaķītis rīkojās pareizi. Otrs pāris argumentē domu, ka kaķītis rīkojās nepareizi. Divi pāri, kuri aizstāvēja kaķīša rīcību, apvienojas kopā un papildina savus argumentus. Tāpat rīkojas divi pāri ar pretējiem argumentiem.

Visās grupās skolēni izvēlas vienu argumentu, viņuprāt, spēcīgāko, un skaļi nolasa, sakot: "Mūsuprāt, kaķītis rīkojās pareizi (nepareizi), ieķīlādams dzirnavas, jo ..." Te var turpināties diskusija, bet pašās beigās katrs bērns uzraksta savu patieso viedokli. Šo paņēmienu var izmantot, apspriežot arī citus jautājumus.

Komentāri par "Dubulto dienasgrāmatu"

Skolēni "Dubulto dienasgrāmatu" veido visā pasakas lasīšanas gaitā, dienasgrāmatu papildinot. Pārrunājot ierakstus, var rīkoties šādi: kāds skolēns nolasa izrakstīto teikumu, bet to nekomentē. Par šo izrakstīto teikumu savas domas izsaka pārējie klasesbiedri. Kad visi, kuri vēlējušies, ir izteikušies, savas domas par šo teikumu izsaka skolēns, kurš lasīja teikumu. Pēc tam nekādi komentāri vairs nevar sekot.

Pirms pasakas varoņu raksturošanas klasē būtu ieteicams pārrunāt, ko rakstīs uz lapām (izskats, rakstura īpašības, rīcība...) un kā to izdarīt. Var izrakstīt arī citātus. Varbūt varoņu raksturojumus var attēlot shematiski, izmantojot zīmējumus, u. tml.

119.–123. lpp.
G. Pūpolvalka. **Trīs māsas**
V. Ancītis. **Dziesmiņa par Dzimteni**

Pieturas punkti

- Dzimtās vietas nozīmīgums
- Plāna veidošana

• Tēlu raksturošana
• Galvenā doma
• Pasakas turpinājuma sacerēšana

Teksts un darbs ar to

Šajā tekstā sastopami salīdzinājumi, epiteti, personifikācijas, deminutīvi, interesanti teicieni. Vēlams tiem pievērst uzmanību kā līdzeklim, kas padara valodu bagātāku, tēlaināku (protams, nedefinējot tos).

Papilduzdevums

Lai būtu vieglāk iztēloties pasakas varoņu gaitas un izsekot tām, iesakām zīmēt pasakā aprakstītā ceļojuma karti, fiksējot "pieturas vietas". Pēc tam būs vieglāk izveidot pasakas plānu.

123.–129. lpp.
M. Cielēna. **Pilsētas māja un Lauku māja**
P. Brūveris. **Kur?**

Pieturas punkti

• Mīlestība pret dzimto vietu
• Atbilžu meklēšana tekstā
• Bērna pieredzes aktualizācija

Teksts un darbs ar to

Darbs paredzēts 2–3 stundām.

1. Kad skolēni raksta atbildes uz jautājumiem, pievērst uzmanību tam, ka nevajag rakstīt garas atbildes. Šoreiz jāuzskaita fakti.

6. Šo uzdevumu var veikt vizuālās mākslas vai rokdarbu stundās zīmējot, aplicējot, veidojot kolāžas. Var veidot telpiskas abas mājas, izmantojot plastilīnu, kartona kastītes u. c. Var strādāt pāros, grupās.

Iespējams iztēloties, kā abas mājas varētu izskatīties, iederēties jaunajā vidē (Pilsētas māja ar visu "iedzīvi" laukos, un otrādi), pēc tam veidot otru zīmējumu.

8. Virzīt sarunu uz to, ka var taču ņemt līdzi ne tikai materiālas lietas, bet arī atmiņas, smaržas utt.

Ieteikumi sarunām klasē

Katrs skolēns (arī skolotājs) droši vien ir piedzīvojis situāciju, kad kādu laiku ir dzīvojis citur (vasarā laukos, bijis slimnīcā utt.). Klasē varētu pārrunāt, kādas ir bijušas bērnu izjūtas un domas, atgriežoties mājās. Kas ir pirmais iespaids, pēc kura var pateikt: *Jā, esmu mājās!* (Varbūt tā ir kāpņu telpas smarža, varbūt kāda raksturīga skaņa u. tml.)

129.–133. lpp.
Ē. Kūlis. **Par ziediem rūķēnu priekam**
V. Ļūdēns. **Vectētiņi**

Pieturas punkti
- Mīļo un tuvo cilvēku piemiņas saglabāšana
- Bērnu pieredzes aktualizācija
- Apraksts
- Iztēles rosināšana

Teksts un darbs ar to

Šajā stundā varētu rosināt skolēnus veidot elementāru dzimtas koku. Pārrunāt, kur katram ir dzimtas kapi; kas tajos ir apglabāts; kā ģimene apkopj savus kapus; kāpēc to dara. Pārrunāt par savstarpējām attiecībām, mīlestību pret sev tuviem cilvēkiem, cieņu un mīlestību pret aizgājējiem.

133.–137. lpp.
Ē. Kūlis. **Nikniķis dzīves dārzā**
P. Brūveris. **Ko es daru, kad palieku viens**

Pieturas punkti
- Ģimenes mīlestība
- "Pārdomu logs" – gūto atziņu un izjūtu formulēšana
- Jaunrades darbs

Teksts un darbs ar to

Darbs paredzēts divām stundām.

Iesakām variantu: vārdus, ko saka māte, lasīt skolotājam.

Var piedāvāt skolēniem atbildēt uz Nikniķa jautājumu: *Ko jēdzīgu es esmu izdarījis?* (katrs par sevi). To var darīt dažādos veidos, piemēram, lapas centrā apvelk savas plaukstas kontūru. Tajā ieraksta jautājumu, bet apkārt raksta atbildes. Pēc tam ieteicams šo darbu pārrunāt.

7. Šo jautājumu varētu adresēt arī katrs sev. Domājot par sevi, katrs skolēns uz lapas uzraksta 5 vērtības, kas viņam "pieder". Pēc tam tās varētu sanumurēt svarīguma secībā. Noslēgumā nepieciešama pārruna pāros, grupās, klasē.

138.–141. lpp.
Latviešu tautasdziesmas par prieku
Latviešu tautas pasaka. **Vilks, dzērve un vāvere**
Pēc Aizsila Zīlītes. **Koki**
A. Smagars. **Prieks**

Pieturas punkti
- Prieks. Ļaunums
- Smieties un izsmiet
- Plānošana
- Dzejas valodas tēlainība

Teksts un darbs ar to

Pirms teksta lasīšanas noskaidrot, kad cilvēki jūtas priecīgi, kā viņi prieku izpauž. Lasot tekstu, jāakcentē doma, ka patiesi priecīgs var būt tikai cilvēks, kurš ir harmonijā ar sevi un citiem. Ļauns cilvēks nespēj īsti priecāties. Mācīt bērnus atšķirt jēdzienus – smieties un izsmiet.

Jautājumi un uzdevumi

3. (139.) Rosināt bērnus atcerēties savu pieredzi. Kopīgi nonākt pie atziņas, ka izsmiet citus ir nosodāma rīcība.

4. (139.) Uzrakstītās pasakas ieteicams apvienot kopīgā grāmatā.

4. (140.) Ļaunumu var zīmēt arī kolektīvi vai grupās. To var arī simboliski iznīcināt. Iznīcināt to var, pasakot, kas jādara, lai mūsu dzīvē nebūtu ļaunuma.

141.–146. lpp.
Pēc E. H. Porteres. **Priecāšanās spēle**

Pieturas punkti
- Kā pārvarēt skumjas un vientulību
- Patiesu vērtību apzināšanās
- Fantāzija

Teksts un darbs ar to

Pirms teksta lasīšanas pārrunāt, kad bērni jūtas vientuļi un ko viņi tad dara. Lasot stāstu, uzsvērt, ka būtiski ir dzīvi uztvert pozitīvi, saskatīt tajā labo un jauko, priecīgo.

Jautājumi un uzdevumi

4. (145.) Šo uzdevumu varētu veidot kā dialogu starp Polliannu un bērnu, kas cenšas meiteni iepriecināt.

6. (146.) Šo uzdevumu varētu veikt kā dienasgrāmatas ierakstus. Varētu klasē izveidot vienu lielu dienasgrāmatu, kur katrs bērns ieraksta, kas viņu šajā dienā ir iepriecinājis.

Ieteicams izlasīt vēl dažus fragmentus no E. H. Porteres grāmatas "Pollianna".

146.–149. lpp.
S. Silkalne. **Ačgārnā pasaule**
A. Ivaska. **Ačgārni**
J. Baltvilks. **Zaķis**
Pēc M. Cielēnas. **Garastāvoklis**

Pieturas punkti
- Garastāvoklis, no kā tas atkarīgs
- Dialogs
- Paradoksu dzejoļi, to sacerēšana

Teksts un darbs ar to

Pārrunāt, kāds var būt garastāvoklis, kas to var ietekmēt. Kas jādara, lai garastāvoklis būtu labs. Varbūt viens no garastāvokļa uzlabošanas veidiem var būt jocīgu, "ačgārnu" dzejolīšu lasīšana vai sacerēšana. Tekstu ieteicams lasīt lomās.

Jautājumi un uzdevumi

4. (147.) Ieteicams veidot "ačgārno" dzejolīšu grāmatu.

4. (149.) Ieteicams veidot laba garastāvokļa "puķi", kur katrā ziedlapiņā ieraksta, kas sagādā prieku, rada labu noskaņu.

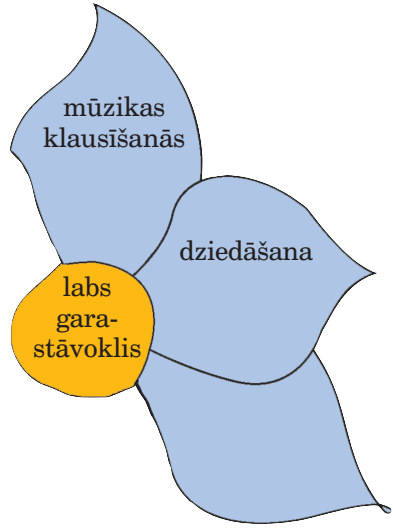

6. (149.) Būzeļa attēlus ieteicams izvietot izstādē.

149.–154. lpp.
I. Ziedonis. **Baltā pasaka**
Pēc Valda. **Ziemassvētku dziesma**

Pieturas punkti
- Ziemassvētku noskaņa un tās izpausmes
- Fantāzija, iztēle
- Dialogs

Teksts un darbs ar to

Lasot I. Ziedoņa "Balto pasaku", jāpievērš uzmanība daiļdarba tēlainajai valodai. Ieteicams izmantot G. Andersones un D. Ērgles "Darba lapas ārpusklases lasīšanā. 1. daļa" 17.–20. lpp.

Lasot "Ziemassvētku dziesmu", vispirms jānoskaidro nesaprotamie vārdi un jēdzieni, jāsniedz neliels priekšstats par attēloto laiku. Jāpievērš uzmanība Janča izjūtām, jārosina bērni atsaukt atmiņā savas izjūtas līdzīgos brīžos.

Jautājumi un uzdevumi

2. (152.) un 5. (152.) Rosināt bērnus pastāstīt tieši par savām izjūtām šādā brīdī pēc shēmas – ko saredzi? ko sadzirdi? ko sajūti? ko sasmaržo? ko sagaršo?

Var izmantot testu, lai noskaidrotu, kā izprasts teksts.

Pašā eglītes galā stāv _____ .

Bet tad _____ griežas pie puisēna un aicina dziedāt.

Ak Dievs! Kad tik nu mācētu labi _____ .

Bet par _____ Jancim tagad maza bēda.

Papildus var lasīt Lēnes Maieres-Skumancas stāstu "Ksaveriņš un gaviļu dziesma".

L. Maiere-Skumanca

Ksaveriņš un gaviļu dziesma

Ziemassvētku dievkalpojuma laikā Ksaveriņš dzird dziesmu, par kuru viņam vēl ilgi jādomā. Visu, ko koris tur dziedāja, viņš nesaprata, taču to gan: debesis lai priecājas, zeme lai gavilē, kad Dievs nāk. Jūra lai uzbango no prieka un viss, kas jūrā peld un dzīvo. Un koki mežā lai gavilē, kad Dievs nāk...

"Bet tu taču jau esi šeit," Ksaveriņš saka mīļajam Dievam. Tad viņš apklust, lai sadzirdētu, ko mīļais Dievs atbildēs.

"Jā, es esmu šeit," saka mīļais Dievs.

"Nu, vai viņi gavilē?" jautā Ksaveriņš,

"Jā," teic mīļais Dievs.

"Es vēl nekad neesmu dzirdējis koku gavilējam," brīnās zēns. "Varbūt mana dzirde nav tik smalka..."

"Tava dzirde ir smalka diezgan," saka mīļais Dievs. "Un es esmu devis tev ne tikai ausis, bet arī acis un degunu, un pirkstu galus, un ļoti daudz ādas. Tas viss tev jāizmanto."

"Labi, ja tu tā saki," noteic Ksaveriņš, "tad nu es klausīšos no galvas līdz pat kājām."

Zēns iziet uz ielas, apiet apkārt tirgus laukumam un atgriežas dārzā. Viņš sasprindzina dzirdi, izslien degunu, plati atver acis, lai tikai nekas no lielajām gavilēm nepaietu secen.

Un tiešām!

Tumšais mākonis debesīs gavilē ar gaišu maliņu.

Maizes ceptuve gavilē ar siltiem dūmiem un svaigi ceptas maizes smaržu.

Asphalvainais taksis pie universālveikala gavilē ar savu asti.

Gavilēm ir tik daudz veidu.

Bet kastanis dārzā ar saviem mazajiem, cietajiem, sarkanbrūnajiem pumpuriem, vai arī tas gavilē?

Ksaveriņš novelk cimdus un pieliek plaukstas koka stumbram, piespiež seju pie melnās mizas un gaida. Viņš dzird savu elpu, un tas ir labi. Ieelpa un izelpa, ieelpa un izelpa. Vēsais gaiss plūst caur degunu iekšā, siltais – pa muti ārā un pārvēršas mazos mākonīšos. Mirkli tie lidinās ap Ksaveriņa seju, tad ceļas gar stumbru augšup. Zēns priecājas: "Es gavilēju ar savu elpu."

Viņš saļūt koku pie savas siltās ādas. "Esi sveicināts, koks," priecīgi uzsauc Ksaveriņš. "Man šķiet, ka iekšēji tu arī gavilē līdzi."

154.–159. lpp.
V. Dindone. **Ziemassvētku vecīša lidmašīna**
V. Ļūdēns. **Ziemassvētku prieks**
L. Vāczemnieks. **Prieks**

Pieturas punkti

- Fantāzija
- Ziemassvētku dāvanas
- Dzejas valodas tēlainība
- Dzejoļu mācīšanās no galvas

Teksts un darbs ar to

Pirms teksta lasīšanas noskaidrot, kādas asociācijas bērniem izraisa vārds "Ziemassvētki". Noteikti tiks minēts arī Ziemassvētku vecītis. Tad seko informācijas aktualizēšana par Ziemassvētku vecīti. Pārrunu laikā jāuzsver, ka ļoti svarīgi ir ne tikai saņemt dāvanas, bet arī tās sniegt.

Jautājumi un uzdevumi

5. (156.) Šo uzdevumu var veikt arī pāros vai grupās. Grupa vienojas par dāvanu, piemēram, Ziemassvētku vecītim, un tad notiek darba prezentācija pēc šādas shēmas.

1. Ko izdomājāt dāvināt, kāpēc?
2. Kā dāvanu iegūsiet (pirksiet, paši gatavosiet u. c.)?
3. Kā dāvanu pasniegsiet?
4. Pierādiet, ka jūsu dāvana būtu vislabākā!

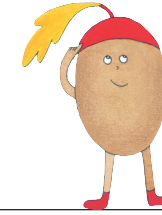

PASKAIDROJUMI PAR DARBA LAPĀM, IZMANTOJOT GLD – I

1. darba lapa

Darba lapa veltīta jautriem vasaras piedzīvojumiem. Lai uzrakstītu stāstiņu par kaķēna Ņura piedzīvojumiem, plānu var sastādīt kopīgi.

Piemēram. 1. Saldais miegs.

2. Pakaļdzīšanās.

3. Ņuris – uzvarētājs.

2. darba lapa

"Skaļie abinieki"

4. Papildini teikumus!

Varde ir abinieks, jo dzīvo ūdenī un uz zemes. Ūdeni vardes dabū caur ādu. Tāpēc viņas nekad nedzer. Vardes parasti ir zaļā krāsā ar gaišiem vēderiem. Laupījumu vardes satver ar mēli. Tā ir gara un lipīga. Vardes ēd kukaiņus, zirnekļus, gliemežus, tārpus.

6. Mīklu atminējumi

1. Varde. 2. Muša. 3. Zivs. 4. Varde. 5. Varde.

3. darba lapa

"Rūta un pelīte"

Kā saproti šos vārdus?

runā kā no grāmatas – raiti runā
tieši pēc mēra – tāda, kā vajag; piemērota
uzvelt vainu – likt vainu uz citu
zobi niez – gribas ēst

4. darba lapa

Pēc Baltvilka. "Pa zvēru taku"

Mērķis – mācīt orientēties kartē un stāstīt 3. personā.

6. darba lapa

Draugi

Pirms uzdevuma veikšanas ieteicams ar bērniem pārrunāt, kā skolēns iegūs informāciju par draugu, kā arī par to, ka draugs var būt gan klasē, gan mājās; ka draugs var būt gan bērns, gan pieaugušais.

4.

Ieteicams kopīgi noskaidrot, kā veidot aprakstu. Var pat izveidot plānu.

7. darba lapa

Klausīšanās teksts

Latviešu tautas pasaka.

Lapsa un dzērve.

Pašā meža malā lapsai bija plaša ala ar lielu saimniecību. Augas dienas viņa tur cepa un vārīja, un dzīvoja pārticībā. Mežam blakus pletās purvs. Purvā dzīvoja dzērve. Viņai tāpat bija plaša saimniecība.

Viendien lapsa sagudroja dzērvi izjokot. Viņa izvārīja no ogām ķīseli un aicināja dzērvi ciemos. Lapsa uzlēja ķīseli uz lēzena šķīvja un sacīja:

– Ņem nu, dzērvīt, par labu manu cienastu.

Dzērve mēģināja ar garo knābi ķīseli iebaudīt, bet neko nevarēja sagrabināt. Viešņa nokaunējās un devās mājās.

Dzērve apņēmās lapsai atdarīt. Salasīja dzērvenes un arī izvārīja ķīseli. Tad viņa ielūdza lapsu ciemos un cēla tai priekšā ķīseli, kuru bija ielējusi māla krūkā ar šauru kaklu. Dzērve mudināja:

– Ņem nu, lapsiņ, par labu manu cienastu!

Lapsa izmēģinājās gan šā, gan tā, bet nekādi nevarēja tikt pie ķīseļa. Tā ar tukšu vēderu un niknu prātu tai bija jāatgriežas mājās.

9. un 10. darba lapa

Šīs darba lapas izmantojamas, strādājot ar Kārļa Skalbes pasaku "Kaķīša dzirnavas".

1.

Iespējama viedokļu dažādība, tikai savas domas jāpamato. Pēc uzdevuma izpildes klasē var notikt diskusija par izvirzītajiem apgalvojumiem.

3.

dzirnavnieks –	*melderis*
izprecināt –	*izdot pie vīra*
viesības –	*dzīres*

izliekums, kūkums mugurā –	*kupris*
meitas vīrs –	*znots*
steidzināt darīt ātrāk –	*skubināt*
priekšauts –	*skotele*
nabags –	*ubags*
brīvs laiks –	*vaļa*
aploks lopiem –	*laidars*
brūces –	*vātis*
virtuve –	*ķēķis*
paklājs –	*tepiķis*

4.

Krustvārdu mīklas atminējumi:

1. KĀRLIS
2. SKALBE
3. RŪĶI
4. ILZĪTE
5. APENĪŠI
6. PAGRABS
7. LĀDE
8. BEZDELĪDZĒNI
9. INSPEKTORS
10. PŪRS
11. ĶĒNIŅŠ
12. RAGANAS
13. PAVĀRS
14. KAĶĪTIS
15. PRIEKS

11. darba lapa

Ieteicams rūpīgi aplūkot TV "Zīle" programmu, salīdzināt vizuāli ar citām TV programmām, pievēršot uzmanību, kā īsi laikrakstos un citur atspoguļo raidījumu nosaukumus, laikus, anotācijas u. c.

1.

TV "Zīle" programma sastādīta svētdienai. To var konstatēt pēc raidījuma 15.05.

3. *21.00*

7. *Svētdienas pēcpusdienā; 1 stunda un 55 minūtes.*

13. 1. Zīlēna aicinājums: *Tiksimies jaunajā grāmatā!*
5. Atbildes uz joku jautājumiem: *zosis, soļi, rūsa, kartupeli, sveci.*

14. Atbildes uz jautājumiem:

2. *9*
3. *12.00*
4. *15.00*
5. *foto; 16.00*
6. *4 (Uzmanību! Arī sestdien.)*
7. *mākslas (Uzmanību! Arī sestdien.)*
8. *mākslas*
9. *ansambli*
10. *matemātikas*
11. *ansamblī, ritmikā, sarīkojumu dejās, mūzikas klubiņā, ģitāras spēlē*

SATURA RĀDĪTĀJS

Priekšvārds 3
Zināšanas par valodu – ko, kā, cik, kāpēc?
Paskaidrojumi par darbu ar "Valodas gudrību grāmatu I" (VGG) 5
Vārda sastāvs: metodiskais komentārs 8
Vārdšķiras 9
Teikums 10
Saistītas mutvārdu runas attīstīšana 11
Dažāda rakstīšana 17
Paskaidrojumi par darbu ar "Grāmatu lasīšanai un domāšanai I" (GLD) 25
Ieteicamā mācību vielas sadale 27
Paskaidrojumi par darbu stundā 34
Paskaidrojumi par darba lapām, izmantojot GLD – I 68